

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет дошкільної і технологічної освіти
Кафедра дошкільної освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Ковшар О.В.

«___» _____ 20__р.

Реєстраційний № _____

«___» _____ 20__р.

ВИХОВАННЯ БАЗОВИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВОЇ ГРИ.
УКЛАДАННЯ ЗБІРКИ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВИХ ІГОР

Кваліфікаційна робота студентки
 групи ДВПМ-16
 ступінь вищої освіти «магістр»
 спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
 Гарилюк Марини Вікторівни
 Керівник: к.пед.н., доцент Суятинова К.Є..

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

Кривий Ріг – 2021р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ БАЗОВИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У СЮЖЕТНО-РОЛЬОВІЙ ГРІ	7
1.1. Виховання базових якостей особистості в психолого-педагогічних дослідженнях	7
1.2. Особливості сюжетно-рольових ігор	12
1.3. Значення сюжетно-рольових ігор у вихованні базових якостей	21
Висновки з розділу 1	28
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВИХ ІГОР НА ВИХОВАННЯ БАЗОВИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	30
2.1. Проблема виховання базових якостей особистості старшого дошкільного віку.....	30
2.2. Методичні рекомендації для вихователів ЗДО щодо виховання базових якостей особистості у дітей старшого дошкільного віку засобом сюжетно-рольових ігор	42
Висновки з розділу 2	49
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	55
ДОДАТКИ	61
Додаток А	61
Додаток Б (Картотека сюжетно-рольових ігор).....	64

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства актуальним залишається питання розвитку ігрової діяльності дітей. Зміцнюються тенденції організації освітнього процесу в дошкільних закладах на засадах пріоритету навчально-пізнавальної спрямованості.

На сьогодні побутує думка, що ігрова діяльність втрачає свою актуальність, адже діти старшого дошкільного віку переважну частину часу проводять за навчальною діяльністю, орієнтованою на розвиток логіко-математичного мислення, навчання технічних навичок читання та письма.

Увага батьків переважно спрямована на підготовку дітей до оволодіння соціальним статусом школяра, їхній готовності до школи. Як наслідок, батьки переобтяжують дітей інтелектуальними видами діяльності, ігноруючи їхню потребу в грі, волевиявленні, самовираженні.

В результаті у дітей виникають ускладнення у розвитку та прояві базових якостей, зокрема самостійності та ініціативності, прийнятті рішень без допомоги дорослого, впевненості у власних силах, знижується мотивація та інтерес до навчання.

З метою перевірки стану розвитку сюжетно-рольової гри старших дошкільників та вияву в ній базових якостей особистості нами було проведено експериментальне дослідження їх розвитку у дітей старшого дошкільного віку та проаналізовано його результати.

Аналіз наукових праць з педагогіки та психології дав можливість стверджувати, що ігрова діяльність дітей старшого дошкільного віку ґрунтовно досліджувалась науковцями (Л. Артемова, А. Бурова, Л. Виготський, Д. Ельконін, Р. Жуковська, О. Запорожець, К. Карасьова, О. Кошелівська, О. Леонтєв, Д. Менджерицька, Т. Піроженко, С. Рубінштейн, М. Савченко, П. Саморукова та ін.).

Зокрема, Д. Ельконін зазначав, що обмеження дітей в бажанні гратися призводить до ускладнення соціалізації, становлення суспільних взаємин, викликає порушення у процесі формування особистості, К. Карасьова

вважала ігрову діяльність особливим етапом розвитку особистості який характеризує перехід дитини на новий, вищий рівень психічного розвитку. Науковцями доведено, що саме в ігровій діяльності закладаються базові якості особистості, здійснюється всебічний розвиток, формується особистість.

Низка досліджень, присвячених ігровій діяльності, висвітлює значення гри у різних аспектах: ігрова діяльність як чинник соціального розвитку (Н. Гавриш, Н. Захарова, В. Захарченко, Н. Кудикіна, Т. Маркова); ігрова діяльність як особлива форма навчання (О. Безсонова, Г. Беленька, Т. Конюхова). Зокрема Н. Гавриш ввела у науковий обіг поняття «моногра», суть якої полягає у задоволенні власних бажань дитини у грі. На її думку, гра є результатом творчості особистості.

Виховання самостійності дітей в грі розкрито у працях Г. Григоренко та М. Савченко; формування впевненості у собі в іграх та вправах – А. Сіренко, потенційні можливості ігор у вихованні базових якостей особистості висвітлено в наукових доробках Г. Беленької, Н. Бойченко, О. Кошелівської, Н. Кудикіної, П. Саморукова, Л. Русан).

Отже, маємо зазначити, що сутність ігрової діяльності достатньою мірою висвітлена у науковій літературі. Проте реалії сучасного стану сюжетно-рольової гри як засобу виховання базових якостей особистостей одноголосно вказують на актуальність її дослідження.

Мета дослідження – теоретично вивчити особливості виховання базових якостей особистості у дітей старшого дошкільного віку у сюжетно-рольовій грі.

Завдання дослідження:

- вивчити, аналізувати та систематизувати теоретичний матеріал з теми дослідження;
- конкретизувати уявлення про базові якості особистості дітей старшого дошкільного віку;

- теоретично обґрунтувати особливості впливу сюжетно - рольових ігор на формування базових якостей особистостей старших дошкільників;

- вивчити вплив сюжетно-рольових ігор на формування базових якостей особистостей старших дошкільників;

- розробити та апробувати систему розвитку базових якостей особистостей старших дошкільників засобом сюжетно - рольових ігор.

Об'єкт дослідження - виховання базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження - виховання базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку засобом сюжетно-рольової гри.

Методи дослідження. Для досягнення мети та завдань застосовано комплекс педагогічних методів дослідження:

- теоретичні - аналіз, порівняння й узагальнення психолого-педагогічної і методичної літератури, методичних статей у періодичних виданнях, матеріалів наукових досліджень з цієї проблеми;

- емпіричні - педагогічне спостереження, анкетування, методики педагогічної діагностики, педагогічний експеримент;

- статистичні - кількісна та якісна інтерпретація отриманих експериментальних даних.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути використані студентами протягом проходження педагогічної практики в дошкільних навчальних закладах під час організації занять з використанням ігрових технологій, на прикладі сюжетно-рольових ігор.

Експериментальна база дослідження. ЗДО №6 Криворізької міської ради, старша група; всього було залучено до участі 24 дошкільники. Дослідження проводилося у період з 13.09.2021 – 24.10.2021р.

Структура роботи: вступ, два розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел, додатки. Загальний обсяг роботи – 81 с.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИХОВАННЯ БАЗОВИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У СЮЖЕТНО-РОЛЬОВІЙ ГРІ

1.1. Виховання базових якостей особистості в психолого-педагогічних дослідженнях

Вивчення проблеми формування базових особистісних якостей дітей старшого дошкільного віку передбачають визначення й розкриття суті понятійного поля дослідження, наукових підходів до його дослідження та принципів організації освітнього процесу, що витікає із провідних психолого-педагогічних теорій розвитку, виховання, навчання особистості та є сприятливим для становлення й розвитку особистості дошкільника.

Вивчення історичного досвіду розвитку наукової думки України, представленого в історіографічних джерелах, дає змогу констатувати наявність теорій особистості, які спрямовані до гуманістичного розвитку та збереження моральних норм сучасного українського суспільства. Зокрема, представлені Г. Баллом (концепція особистості у раціогуманістичній психології), І. Бехом (особистісно орієнтоване виховання дитини), І. Божович (концепція формування особистості у дитячому віці), Л. Виготським (культурно-історична теорія розвитку вищих психічних функцій та учення про особистість), Г. Костюком (теорія особистості за принципом розвитку), О. Лазурським (психологічна структура особистості), О. Леонтєвим (особистість у загально психологічній теорії діяльності), В. Мясіщевим (особистість у психологічній теорії відношень), В. Рибалкою (культурнопсихологічна концепція особистості за принципом цінності особистості як феномену культури), С. Рубінштейном (особистість у філософськопсихологічній концепції); теорії гуманістичної педагогіки в галузі дошкільного виховання (Я. Коменський, Й. Песталоцці, А. Макаренко, В. В. Сухомлинський); класичні підходи до формування моральних якостей

особистості (І. Бех, Л. Виготський, О. Запорожець, В. Котирло); обґрунтування системи морального виховання дітей дошкільного віку в дитячому садку та сім'ї (А. Виноградова, В. Нечаєва, С. Козлова, Р. Буре, Р. Іванкова); проблеми виховання гуманних почуттів у дітей (В. Котирло, С. Кулачківської, С. Ладивір, Ю. Приходько, С. Тищенко) становлять вагоме наукове підґрунтя для гуманістичної парадигми в українському суспільстві [9, с. 8].

Аналіз законодавчого, наукового та програмно-методичного забезпечення розвитку суспільного дошкільного виховання попередніх часів та сучасної дошкільної освіти в Україні дає право констатувати перехід від накопиченого роками поняття виховання як єдиного для всієї держави способу засвоєння непорушного образу будівника соціалістичного суспільства до усвідомлення та вибору людьми шляху присвоєння моральних норм та базових якостей особистості – будівників власного сучасного життя. Саме покоління людей, якому притаманне збереження позитивного досвіду діяти у межах моральних норм і плекати в собі доброзичливість, вдячність, шанобливість та інші якості особистості, має донести у процесі виховання до дітей важливість усвідомлення себе і своєї діяльності та зворотний зв'язок із проекцією свого «Я» на однолітків.

Існування суперечності між гуманістичними засадами здійснення особистісного розвитку та збереженням безвідповідального ставлення до «Я» особистості самої людини за існування вагомої рушійної сили – сучасних інновацій у галузях психології, педагогіки, спеціальної та корекційної педагогіки, медицини, дошкільної педагогіки уможливорює, на наш погляд, замовлення українського суспільства щодо формування базових якостей особистості, починаючи зі старшого дошкільного віку.

У дослідженні Т. Піроженко зазначає, що заклад дошкільної освіти розглядається як підсистема дошкільної освіти, що забезпечує реалізацію права дитини на здобуття дошкільної освіти, її фізичний, розумовий і духовний розвиток, соціальну адаптацію та готовність продовжувати освіту; задовольняє потреби громадян відповідної території у здобуванні дошкільної освіти; забезпечує відповідність рівня дошкільної освіти вимогам Базового

компонента дошкільної освіти (БКДО); створює безпечні та нешкідливі умови розвитку, виховання та навчання дітей, режим роботи, умови для фізичного розвитку та зміцнення здоров'я відповідно до санітарно-гігієнічних вимог та забезпечує їх дотримання; формує у дітей гігієнічні навички та основи здорового способу життя, норми безпечної поведінки; сприяє збереженню та зміцненню здоров'я, розумовому, психологічному і фізичному розвитку дітей; здійснює соціально-педагогічний патронат, взаємодію з сім'єю; є осередком поширення серед батьків психолого-педагогічних та фізіологічних знань про дітей дошкільного віку; додержується фінансової дисципліни, зберігає матеріально-технічну базу; здійснює інші повноваження відповідно до статуту ДНЗ [37, с. 80].

На сучасному етапі розвитку суспільства ЗДО не розглядається як школа для маленьких, що формує знання з математики, навички читання та письма. Дитячий садок несе відповідальність за процес соціального розвитку особистості. Він покликаний полегшити її входження в широкий світ і розвинути внутрішні сили. ЗДО виступає своєрідним посередником між вузьким родинним колом, з якого виходить малюк, і незнайомим світом, до життя в якому він має незабаром долучитися. В умовах сучасного суспільства ЗДО визначається як важливий соціальний інститут розвитку-виховання-навчання дітей дошкільного віку, призначенням якого є вирішення виняткового за значенням завдання – навчати дитину основ науки життя, формувати компетентність, необхідну для її нормального функціонування в навколишньому середовищі.

Проблема виховання базових якостей дитини старшого дошкільного віку в дошкільному навчальному закладі є актуальною для українського суспільства з огляду на його розвиток у контексті якісних змін, об'єктивного взаємозв'язку і взаємозумовленості явищ матеріального і духовного світу. Пізнаючи українське суспільство як об'єктивну реальність, варто розглядати політичні, економічні, педагогічні явища, як притаманні йому обставини та умови, в яких розвивається суспільство і саме від них залежить реалізація духовного потенціалу України з одного боку та причини таких змін, як факти або явища, які породжують інші або зумовлюють в ньому зміни з іншого.

Водночас варто усвідомлювати, що існують фактори – рушійні сили процесу розвитку українського суспільства і саме вони уможливають творення, а не його руйнацію [29, с. 50].

Базові якості є найважливішими для особистісного зростання людини, на них ґрунтується фундамент особистісної культури дошкільника. Базовий рівень якостей складає основу формування моральних якостей дошкільника: визнання чеснот і переваг інших людей, здатність розуміти інших, змогу ставати на їхнє місце, співпереживати їм, допомагати за власним бажанням, робити людям добро, не чекаючи винагороди.

У системі дошкільної освіти України назріла необхідність осучаснити підходи до організації освітнього середовища, зокрема, урізноманітнити форми освітньої роботи в розвивальному середовищі, розробити навчально-методичне забезпечення формування базових якостей особистості дошкільника.

Базовий компонент дошкільної освіти як державний стандарт утверджує політику держави у галузі дошкільної освіти. І заклади дошкільної освіти мають відповідати його вимогам. Але будьмо реалістами. Щоб це відбулося, має бути проведена серйозна робота і над оновленням програм закладів дошкільної освіти, і над підвищенням кваліфікації вихователів, і над залученням батьків до освітнього процесу. Адже, як зазначено в документі, в дошкільній освіті не настільки важливе оволодіння знаннями та інформацією, як набуття навичок і компетентностей, уміння комунікувати з однолітками, працювати у групах і використовувати ці компетентності для отримання знань у НУШ.

Базовий компонент дошкільної освіти є державним освітнім стандартом (далі — стандарт), третя редакція якого затверджена на початку 2021 року, продовжуючи традиції розробки стандартів дошкільної освіти 1998 та 2012 років. Він визначає очікування суспільства в питаннях розвиненості, вихованості та освіченості дитини дошкільного віку, спрямовує розробку та оновлення освітніх програм для закладів дошкільної освіти, визначає вимоги та орієнтири щодо програм професійної підготовки майбутніх педагогів відповідно до потреб сьогодення, об'єднує зусилля

науковців та практиків України щодо зміцнення культури якості та доброчесності в дошкільній освітній галузі [2, с. 18].

Цінним у процесі оновлення стандарту є забезпечення наступності нового документа з попередніми редакціями, що, з одного боку, дає відчуття стабільності, нерушимості ідеалів і принципів вітчизняної дошкільної освіти, з іншого, — відповідає викликам сучасної освіти.

Важливо, що у стандарті вперше визначено не лише стандартизовані вимоги до результату дошкільної освіти, тобто, до дитини, а й окреслено обов'язкові умови, які забезпечуватимуть досягнення бажаного результату. Передусім наголошено, що побудова освітнього процесу з дітьми дошкільного віку має здійснюватися за умов пріоритетності досвіду дитини у спілкуванні з дорослими та однолітками в усіх дитячих видах діяльності, в універсальному розвивальному (ігровому) середовищі на засадах діяльнісного, компетентнісного, особистісно зорієнтованого, інтегрованого, соціокультурного підходів до організації освітнього процесу [3, с. 13].

Особистість - це найперша та найважливіша ознака, яка властива людському роду, яка характеризує людину як соціальну істоту яка має духовні цінності, являє собою стійку сукупність соціально вагомих якостей, які характеризують її унікальну суб'єктність, здатну освоювати і змінювати світ. Це складне поняття і дуже наповнена інтегральна характеристика [43, с. 44].

Чи можна вважати дитину особистістю? Звичайно, так. Людина народжується особистістю, однак вона ще повинна особистістю стати. Людині потрібно навчитися всьому. Виникнення «особистої самосвідомості» (Д. Ельконін) формується до завершення дошкільного віку, обумовлюючи: новий рівень обізнаності з образом самої себе, своїм «Я», уявлення про те, що він (вона) в майбутньому чоловік (жінка), поводить відповідно до цього; усвідомлення дитиною свого місця у взаєминах з дорослими і однолітками (у сім'ї, групі однолітків, соціально-комунікативному просторі, в різних видах діяльності). У спільній діяльності дорослих з дітьми відбувається: усвідомлення дитиною своїх умінь і якостей, уявлення себе в часі, відкриття для себе своїх переживань, сформованості уявлення про себе,

формування позитивного ставлення до власного внутрішнього світу (мотиви, ціннісні орієнтації, бажання і мрії, почуття тощо); виникає оптимістичне світовідчуття щодо свого сьогодення і майбутнього, розвивається здатність до самооцінки, довільної регуляції власної поведінки в різних життєвих ситуаціях; формується здатність до рефлексії, тощо [24, с. 202].

Саме тому, у стандарті вперше зазначена спільна відповідальність батьків і педагогів щодо важливості забезпечення всіх умов для розквіту людського потенціалу дитини у тому його індивідуальному Божому задумі, який може реалізуватись або загинути, якщо дорослі не спроможні вчасно його розкрити і плекати. Для реалізації цих завдань потрібна педагогіка «гри», «партнерства», «здивування» та «відкриття».

Отже, можна підсумувати, що базові якості старших дошкільників — це сукупність особистісних якостей (активність, самостійність, ініціативність, спостережливість, креативність, відповідальність, справедливість, чуйність, шанобливе ставлення до людей різного віку) дитини, що закладаються в дошкільному дитинстві і забезпечують прояв її активності в природному та соціальному оточенні.

1.2. Особливості сюжетно-рольових ігор

Сюжетно-рольова гра - це різновид творчої гри, образна гра за певним задумом дітей, яка розкривається через відповідні події та розігрування ролей. Вона відображає навколишній світ, зокрема трудову діяльність дітей дорослих, їх життя та суспільні відносини.

Дослідниця К. Карасьова вказувала на те, що внутрішня потреба дитини в активному залученні до життя дорослих є тим мотивом, що спонукає до ігрової діяльності. Розширення уявлень про оточуючу дійсність ефективно впливає на розвиток сюжету гри [21, с. 10].

Сюжетно-рольова гра здатна залучити дітей до реальних життєвих явищ та взаємин між людьми. Завдяки таким іграм дитина вчиться дотримуватись правил та норм поведінки. Відповідно до державної програми «Я у Світі» під час сюжетно-рольової гри дитина пізнає себе, свої можливості. Цілеспрямований характер гри дає змогу добирати потрібні

засоби, іграшки, товариші по грі, а також задум, здатність взаємодіяти з іншими гравцями.

Кошелівська О.І., зазначала, що організація сюжетно-рольової гри у садку сприяє створенню в дитячому колективі щирої, доброзичливої атмосфери співпраці та взаєморозуміння. Діти граються разом — а отже, й розподіляють обов'язки, приймають спільні рішення, обстоюють свою думку, здобувають свій перший досвід співіснування у суспільстві [26, с. 73].

Сучасні вимоги до керівництва сюжетно-рольовою грою

Існують два класи творчих ігор, а саме:

- ◆ ігри, які виникають з ініціативи дитини, — самодіяльні;
- ◆ ігри, які виникають з ініціативи дорослих.

Самодіяльні ігри найбільш яскраво представляють гру як форму практичних розмірковувань дитини над реальним життям. Саме такою і має бути провідна діяльність у дошкільнят.

Щоб використати на добро всі навчальні, виховні та розвивальні можливості гри, треба насамперед виділити в розпорядку дня час, який діти зможуть присвятити улюбленому заняттю, знаючи, що їх не відриватимуть та не відволікатимуть від нього. Якщо ж з якихось важливих причин гру раптово доводиться припинити, варто подбати про логічне завершення її сюжету або дати дітям можливість продовжити її в інший час [34, с. 150].

Неоціненний матеріал дають вихователів систематичні спостереження за грою. Особливо значущими для них є такі моменти:

- ◆ теми, які діти обирають для ігор найчастіше та які лишаються нереалізованими;
- ◆ чи доводять гравці задум до завершення; якщо ні, то що їм заважає;
- ◆ як складаються стосунки між вихованцями; чи виникають і на якому ґрунті конфлікти; як вони розв'язуються.

Проаналізувавши ситуацію, педагог має спланувати свою роботу з розвитку сюжетно-рольової гри в даному дитячому колективі. І тут важливо не припуститися такої досить поширеної помилки, як "диктатура" вихователя у грі. Дітям треба надати можливість самостійно обирати тему, будувати сюжет, розподіляти ролі, інакше гра втрачає своє значення,

лишається сама форма. Дорослий має лише спрямовувати, підказувати, коригувати. Особливу увагу слід приділяти збагаченню власного життєвого досвіду вихованців, від чого залежить різноманітність ігрових тем та сюжетів. З цією метою проводяться екскурсії, спостереження, бесіди.

Беляєва О.К. вказувала, що розвиток гри відбувається поступово: від ознайомлювальної предметно-ігрової діяльності в ранньому віці до сюжетно-відображувальної, а згодом розвиненої сюжетно-рольової гри у старших дошкільнят [5, с. 27].

Кожний етап важливий і необхідний, потребує серйозного та вдумливого підходу з боку педагога, бо від того, наскільки ефективно діти засвоять те, про що дізналися сьогодні, залежить опанування складнішого матеріалу завтра.

Уже на третьому році життя діти відрізняють ігрову дію від реальної, приймають уявну ситуацію і вільно діють у ній: годують, наприклад, ляльку з порожньої тарілки, набирають воду з уявного крана; освоюють ігрові дії: "я — міліціонер", "я — вихователь". Пізніше ці ігрові дії починають об'єднуватися простим сюжетом, який відтворює нескладні ситуації з реального життя: "я кухар — готую обід", "я тато — йду на роботу".

Ігри, які моделюють відносини дорослих людей і вимагають взаємодії кількох партнерів, тобто сюжетно-рольові, стають доступними для більшості дошкільнят уже на п'ятому році життя.

Це — період розквіту сюжетно-рольової гри, якщо для цього створені необхідні умови.

Важлива передумова виникнення гри — наявність у дітей яскравих та різноманітних вражень, життєвого досвіду й знань, джерелом яких є спеціально організовані заняття, спостереження, твори художньої літератури, кінофільми тощо [8, с. 5].

Побачене або почуте має викликати в дитини інтерес, збуджувати думку і почуття, викликати бажання творчо відтворити у грі набуті враження. І тоді діти виявляють дивовижну фантазію, вигадку. Вони створюють з підручних матеріалів «меблі», «продукти харчування», «глядацькі зали», «грошові купюри», «запрошення», «медичне обладнання» тощо. Без

втручання дорослих, з ініціативи дітей народжується сюжетно-рольова гра. Прямої участі дорослий у ній не бере, якщо тільки його не запросять самі діти. Вміле керівництво грою полягає у тому, щоб знайти найбільш вдалий педагогічний прийом для розвитку морально цінної сюжетної лінії, корекції негативного сюжету, тактовного розв'язання конфлікту між дітьми при розподілі ролей та логічного завершення гри. Можна підказати гравцям нові ідеї, ситуації, повідомити їм додаткову інформацію, запропонувати іграшку або інший ігровий матеріал, переключити увагу малят на іншу діяльність [42, с. 48].

Великі можливості щодо цього дає художня література. Інколи розкриття задуму гри гальмується через те, що малятам бракує ігрових умінь. Ось тоді стануть у пригоді порада, заохочення, а інколи й власний приклад педагога.

Не забуваймо: самодіяльна сюжетно-рольова гра — ефективний засіб на лише всебічного розвитку дитини, а й чудова можливість психологічного розвантаження. Це — своєрідні ліки для дітей, бо, програючи певні ситуації, пов'язані з відчуттям напруження, невпевненості, страху, агресивності, збентеження, малі виносять їх на поверхню, а отже, позбавляються від негативу, набувають емоційної стабільності. Гра несумісна з диктатом, тиском, тож ні в якому разі не можна втручатися, різко обривати її, смикати дітей, вимагаючи негайно припинити діяльність, якою вони так захоплені.

Якщо сюжетно-рольова гра організовується з ініціативи вихователя з метою закріплення певних знань, то в ній попередньо обумовлюються тема, конкретний зміст, виділяються і розподіляються ролі, визначається характер взаємодії персонажів, добираються атрибутика та іграшки.

Діти діють у межах запропонованих обставин відповідно до сюжету. Дуже часто у грі бере участь вихователь, який виконує якусь другорядну роль і непомітно керує подіями зсередини. Але й така форма організації передбачає свободу дитячої ініціативи, щоб творчий процес не перетворився на сухе дидактичне вправління [20, с. 54].

Важливо, щоб гра відбувалася в безпечних і комфортних для дитини умовах, щоб у приміщенні було просторо, затишно, чисто. Сьогодні

актуальним є питання зонування в дошкільних закладах ігрового простору, що дає змогу якнайоптимальніше дібрати й тематично об'єднати іграшки, спрямувати гру в певному напрямку, згрупувати дітей за інтересами, щоб допомогти реалізувати їхні задуми.

Як будь-який інший специфічно дитячий вид діяльності, сюжетно-рольова гра не може розвиватися тільки на вербальному (словесному) рівні. До створення цікавих, насичених сюжетів стимулює і наявність належного предметно-ігрового середовища. Тож варто подбати про набори ігрового обладнання, крупногабаритні ігрові модулі, атрибути для сюжетних ігор на різні теми (лікарня, школа, магазин, перукарня, ательє тощо), предмети-замінники. Можна звернутися по допомогу й до батьків, попросивши їх принести порожні пляшечки від ліків, парфумів, упаковки від продуктів харчування тощо. Деякі атрибути можна виготовити разом з дітьми.

Предмети (дрібні, великі й дуже великі) можуть бути у грі всім. Так проста паличка, залежно від фантазії дитини, перетворюється і на градусник, і на меч, і на дерево, і на людину; обруч або скручена мотузка можуть зображати озеро; а звичайнісінький диван стає пасажирським теплоходом.

Діти в цьому віці багато фантазують. Гра в них проходить ніби в уявному плані, а уява шукає опори в іграшці або предметі.

Після п'яти років питома вага іграшки в сюжетно-рольових іграх дещо зменшується. Гра відбувається уже переважно в мовленнєвому плані, тобто, граючись, діти багато розмовляють між собою: йде емоційно насичена ігрова бесіда, в якій кожний учасник знає, що треба робити разом і які обов'язки в кожного зокрема [17, с. 50].

У цьому віці поряд із спільними сюжетно-рольовими іграми розвиваються індивідуальні, а інколи режисерські ігри з іграшками, в яких дитина не бере на себе певної ролі, а регулює відносини між персонажами (іграшками).

У таких іграх значення іграшки досить велике. Але сюжет гри не прив'язується до стаціонарного ігрового середовища, а, навпаки, — ігровий матеріал добирається до придуманого сюжету.

Діти можуть доповнювати його саморобками, атрибутами, предметами,

тобто трансформувати розвивальне ігрове середовище відповідно до динаміки гри.

Гра в дошкільному віці — форма життя дитини, без неї дитинства просто немає. Тому всі знання, здобуті дитиною на занятті чи з іншого джерела мають негайно "задіюватися", застосовуватися — самостійно, постійно і з власної ініціативи. Тільки тоді вони слугуватимуть творчому розвитку дитини. Все життя дошкільнят у садку, вільне від занять, режимних моментів, має пронизуватися грою. Позбавлення дитини можливості гратися є для неї найтяжчим покаранням [31, с. 80].

Але щоб діти гралися, дорослі мають створити у садку, та й удома, належні умови, а саме:

- ◆ виділити достатньо часу та місця для гри;
- ◆ забезпечити дітей різноманітними іграшками та іншим ігровим матеріалом;
- ◆ збагатити малюків яскравими різноманітними враженнями та позитивним життєвим досвідом;
- ◆ формувати належні ігрові вміння на кожному віковому етапі;
- ◆ навчити спілкуватися з ровесниками;
- ◆ бути уважними, чуйними, тактовними щодо своїх однолітків.

Вихователь має бути для дитини взірцем культури, доброзичливості, моральності, джерелом знань і — найголовніше — любові.

Отоді дитині буде в садку цікаво й весело, і вона залюбки вигадуватиме, фантазуватиме — гратиметься.

Керівництво сюжетно-рольовою грою — нелегка справа для педагога. Воно потребує неабиякого терпіння, спостережливості й педагогічного такту. Адже тільки завдяки систематичній та послідовній організації ігрової діяльності у дитячих садках ми зможемо реанімувати сюжетно-рольову гру, поновити її статус провідної діяльності дошкільнят.

Дошкільне дитинство — особливий період розвитку дитини. Саме в цьому віці виникає внутрішнє психічне життя і внутрішня регуляція поведінки. Це внутрішнє життя виявляє себе в здатності діяти щодо загальних понять, в уяві дитини, у довільній поведінці, у змістовному

спілкуванні із дорослими та однолітками.

Усі ці найважливіші якості та здібності виникають і розвиваються не в розмовах із дорослим і не на заняттях із фахівцями, а в сюжетно-рольовій грі, у якій діти беруть на себе ролі дорослих, і в спеціально створених ними ігрових, уявних умовах відтворюють (або моделюють) діяльність дорослих та взаємини між ними.

У такій грі найінтенсивніше формуються всі психічні якості та особливості особистості дитини. Ігрова діяльність впливає на формування довільності поведінки і всіх психічних процесів — від елементарних до найскладніших. Виконуючи ігрову роль, дитина підпорядковує цьому завданню всі свої імпульсивні дії. В умовах гри діти краще зосереджуються і більше запам'ятовують, ніж за безпосереднім завданням дорослого. Свідома мета — зосередитися, запам'ятати щось, стримати імпульсивний рух — найлегше відпрацьовуються в грі [11, с. 296].

Гра впливає на розумовий розвиток дошкільника. Діючи із предметами-замінниками, дитина починає оперувати в уявному, умовному просторі. Предмет-замінник стає опорою для мислення. По-ступово ігрові дії скорочуються, і дитина починає діяти у внутрішньому, розумовому плані. Таким чином, гра сприяє тому, що дитина переходить до мислення в плані образів і уявлень. Крім того, у грі, виконуючи різні ролі, дитина має різні точки зору та починає бачити предмет із різних сторін. Це сприяє розвитку найважливішої розумової здібності людини, що дозволяє уявити інший погляд та іншу точку зору [41, с.146].

Рольова гра має вирішальне значення для розвитку уяви. Ігрові дії відбуваються в уявній ситуації; реальні предмети використовуються як інші, уявні; дитина бере на себе ролі уявних персонажів. Така практика дії в уявному просторі сприяє тому, що діти здатні творчо уявляти [14, с. 19].

Спілкування дошкільника з однолітками здебільшого відбувається під час спільної гри. Граючись разом, діти починають брати до уваги бажання та дії іншої дитини, відстоювати свою точку зору, розробляти і реалізовувати спільні плани. Тому гра впливає на розвиток спілкування дітей у цей період.

Величезне значення гри для розвитку психіки та особистості дитини

дає підставу вважати, що саме ця діяльність в дошкільно-му віці є провідною.

Центральним моментом рольової гри є роль, що бере на себе дитина. При цьому вона не просто називає себе ім'ям відповідної дорослої людини («Я — космонавт», «Я — мама», «Я — лікар»), але, що є найголовнішим, діє як доросла людина, роль якої вона взяла на себе і цим нібито ототожнює себе з нею. Саме ігрова роль у концентрованій формі втілює в собі зв'язок дитини зі світом дорослих. Найбільш характерним моментом ролі є те, що вона неможлива без практичної ігрової дії. Роль вершника, лікаря або шофера неможливо виконувати тільки в уяві, без реальних, практичних ігрових дій.

Сюжет гри — це та частина дійсності, що відтворюється дітьми в грі (лікарня, родина; війна, магазин тощо). Сюжети ігор відтворюють конкретні умови життя дитини. Вони змінюються залежно від цих конкретних умов разом із розширенням кругозору дитини та її ознайомленням із навколишнім. Основним джерелом рольових ігор є саме ознайомлення дитини із життям і діяльністю дорослих [33, с. 12].

Зміст гри — це те, що відтворюється дитиною як центральний момент у людських взаєминах. Конкретний характер взаємин між людьми, які діти відтворюють у грі, може бути різним і залежати від взаємин реального дорослого з оточення дитини.

Те, що робить мама зі своєю дочкою, остання відтворюватиме зі своєю лялькою (або подружкою по грі). Людські взаємини та умови, у яких живе дитина, визначають не тільки сюжети, але, насамперед, зміст дитячих ігор. Таким чином, гра виникає з умов життя дитини і відбиває, відтворює ці умови.

Змістом гри старших дошкільників стає виконання правил, що впливають із узяті на себе ролі. Діти сьомого року життя надзвичайно прискіпливо ставляться до виконання правил. Виконуючи ту або іншу роль, вони уважно стежать, наскільки відповідають їх дії та дії їх партнерів загальноприйнятим правилам поведінки — буває так або ні: «Мама так не робить», «Суп після каші не подають». Це вищий рівень розвитку гри, коли

діти вже діють довільно та осмислено, усвідомлюючи свої дії та свої взаємини із партнерами по грі [18, с. 6].

Проте аналіз стану ігрової діяльності в дошкільних закладах показав, що сьогодні сюжетно-рольова гра аж ніяк не є тим провідним видом діяльності дітей, яким мала б бути. Головною причиною цього вважаємо недооцінку педагогами її ролі в різнобічному розвитку дошкільнят, а натомість надання переваги навчальним видам діяльності [9, с. 220].

Реалії сьогодення такі, що, прагнучи за будь-яку ціну підвищити рейтинг садка наданням безлічі додаткових послуг, у дитини, власне, забирають час, який можна було б використати для ігор. Тож і виходить, що модні гуртки з хореографії, англійської, малювання та інші витісняють найулюбленішу та найпотрібнішу малюковій діяльність. Педагоги або зовсім не відводять на неї часу, або виділяють його занадто мало, через брак часу часто перериваючи ігровий процес, не дбаючи про його логічне завершення. У багатьох дитячих садках не створено і належного предметно-ігрового середовища, яке спонукає дітей до гри, не ведеться необхідна для виникнення і розвитку сюжетно-рольових ігор систематична робота з формування у малят уявлень про навколишнє. Майже зовсім випала з поля зору педагогів важливість формування ігрових умінь. Мусимо констатувати, що багатьом педагогам не вистачає і суто професійної підготовки для організації ігор та регулювання взаємин між гравцями. Адже річ не в тому, що немає в достатніх кількості та асортименті промислових іграшок (їх можна доповнити або замінити саморобками з природного або покидькового матеріалу), а в тому, що під час гри виявляються всі недоліки та прорахунки в роботі педагога—як особистісні, так і професійні. Бо розширення кругозору дитини, передача пізнавального й життєвого досвіду, формування ігрових умінь на кожному ігровому етапі, спонукання до творчого пошуку — все це в руках вихователя.

1.3. Значення сюжетно-рольових ігор у вихованні базових якостей особистості у дітей старшого дошкільного віку

Виховання базових якостей в дітей дошкільного віку – складний і багатогранний процес, який потребує цілеспрямованої роботи. Одним із засобів виховання яких виступає гра, в якій створюються умови для самостійної діяльності дітей, прояву ними цілеспрямованості, ініціативності, незалежності, творчості, пізнавального інтересу та інших критеріїв самостійності.

Виховні можливості гри відзначали у своїх працях Л.С. Виготський, О.В. Запорожець, Д.Б. Ельконін, С.Л. Рубінштейн та ін. Дослідженню особливостей гри на етапі раннього та дошкільного дитинства були присвячені праці Л.В. Артемової, Р.І. Жуковської, С.О. Марутян, Д.В. Менджерницької, О.П. Усової.

Гру трактують як природний мотиватор діяльності (З. Фрейд), як можливість набуття дитиною соціального досвіду (Е. Еріксон), як умову соціалізації (А. Валлон), як важливе джерело формування соціальної свідомості дитини (Д.Б. Ельконін), як спосіб активного засвоєння людської культури (Л.С. Виготський), як засіб розвитку базових засад особистості (Н.І. Непомняща) і національно-культурного і морального виховання (В.В. Зеньківський) [40, с.95].

Завдяки грі дитина набуває соціального досвіду, пізнає дійсність і взаємовідносини в ній, опановує соціальні ролі та функції, оволодіває загальнолюдськими цінностями, культурою, системою соціально вироблених знаків (Н.М. Захарова). Ігрова діяльність закріплює в малюка нові поведінкові навички і способи взаємодії з однолітками, стимулює розвиток вербальних та невербальних комунікативних навичок, інтенсифікує процеси розвитку, виховання та навчання. Коли дитина бере на себе роль у грі, вона діє не тільки відповідно до її характеристик, а постійно співвідносить з ігровою роллю свої риси, здібності та прагнення, учиться розуміти себе і свої бажання (С. Копилов). Труднощі, що виникають під час вирішення

навчальної задачі, у грі долаються дітьми набагато легше, без напруги. Саме гра задовольняє біологічні, духовні та соціальні потреби дитини (О. Бизикова).

У грі формуються особистісні якості дитини, уміння та навички, що знадобляться їй у майбутньому під час навчання, праці, спілкування з оточуючими. Серед означених якостей виділяємо самостійність як базову якість дитини дошкільного віку.

Сучасні теоретико-експериментальні праці акцентують на вихованні таких показників розвитку базових якостей особистості, як-от: цілеспрямованість (А.К. Бондаренко, А.І. Матусик), активність (Р.М. Миронова), ініціативність (О.В. Старинська, Т.А. Ткачук), наполегливість (З.М. Діхтяренко), самооцінка (С.О. Ладивір, І.С. Мельник), креативність (Г.В. Ожиганова), творчість (Л.М. Шульга), пізнавальна активність (І.С. Литвиненко) та ін. У більшості з них гра визначається одним із засобів виховного впливу на дитину [12].

Дослідниками підкреслюється, що в грі розвивається вміння доводити розпочате до кінця, формується цілеспрямованість та ініціативність, бажання переборювати труднощі з метою досягнення поставленого ігрового завдання. Гра сприяє розвитку творчості, самостійності, активності. У грі дитина може реалізувати свої наміри, бажання, вибрати напрям діяльності, який їй до вподоби, проявити свою індивідуальність. Так, у дослідженнях А.К. Бондаренко, А.І. Матусик гра виділяється як один із найкращих засобів виховання цілеспрямованості в дошкільників. Спочатку цілеспрямованість залежить від зацікавленості та задоволення, яке отримує дитина в грі. Поступово, у зв'язку із накопиченням знань та досвіду, відбувається збагачення і розширення цілей. Великі можливості з цієї позиції носять довготривалі колективні ігри, коли попереднє обміркування мети, змісту гри сприяє розвитку в дітей самостійного мислення, творчого виконання.

За визначенням Басюк Н.А., гра поєднує в собі риси, що характерні будь-якій соціальній діяльності, а також риси, що притаманні власне грі. Серед останніх вона називає самостійність [4, с.180].

Існують різні класифікації дитячих ігор. Г.В. Беленькою, спираючись на думку О.М. Леонтьєва про те, що ігрова діяльність трансформується від творчих ігор до ігор за готовими правилами, наводить свою. Вона виділяє творчі ігри та ігри за правилами. Творчі ігри визначені дослідницею як креативна діяльність дитини за власною ініціативою. На відміну від них, ігри за правилами спрямовані на реалізацію вже створених дорослим певної змістовної та процесуальної основ гри. Серед творчих ігор дослідниця виділяє: сюжетно-рольові, конструктивно-будівельні, ігри-драматизації та театралізації, ігри з елементами праці, ігри-фантазування. До ігор з правилами віднесені: дидактичні, пізнавальні, ігри-подорожі, рухливі, спортивні, хороводні, народні, інтелектуальні, комп'ютерні, ігри-розваги. Не дивлячись на різноманіття ігор, умовою методичного супроводу ігрової діяльності дослідниця називає розвиток самостійної, активної діяльності дітей паралельно із використанням системи педагогічних методів та прийомів, спрямованих на мобілізацію всіх структурних компонентів гри та досягнення позитивного результату [36, с.89].

Кожен вид ігор має свої особливості, відрізняється за умовами організації, метою та завданнями. Така різноманітність надає можливості для розвитку самостійності як багатогранного явища у виховному процесі за допомогою всіх видів ігор. Так, на думку Л.А. Венгера, сюжетно-рольова гра – це вільний вид сумісної діяльності дітей, у якому вони об'єднуються за власною ініціативою, самі обирають сюжет, розподіляють ролі та ігровий матеріал, намічають план і розвивають зміст гри, виконуючи ті, чи інші ігрові дії. Відзначено, що відображення різних ситуацій у грі відбувається шляхом моделювання і заміщення явищ дійсності, сприяючи розвитку уяви, творчості, мислення.

Дії дитини під час сюжетно-рольових ігор носять активний характер, спрямований на пошук, ініціативність, формують здібність розуміти погляд іншої людини. Такі навички сприяють становленню самостійності як особистісної якості. Сюжетна гра не може функціонувати в готовому вигляді, а залежить від життєвого досвіду дітей. Вона має свої закони розвитку, залежить від світосприймання дійсності і виступає його відображенням. У процесі підготовки дітей до гри вихователь має планувати систему педагогічних заходів, а не сюжетну лінію гри, що може пригальмувати розвиток самостійності та ініціативності дітей у такому випадку. Крім того, виділяються певні можливості дидактичних ігор для розвитку пізнавальної сторони самостійності. Їх використання привчає дітей до самостійного мислення, обмірковування, співвіднесення та співставлення на основі вже засвоєного досвіду, що виступає головним компонентом свідомого засвоєння ґрунтовних знань [23, с.190].

Досліджуючи гру на сучасному етапі Беляєвої О.К. відзначає зниження значення ігрової культури у зв'язку із орієнтацією на прискорений розвиток сучасного дошкільника, збагачення його знань, умінь та навичок, що призводить до симпліфікації самого розвитку. Більшість сучасних ігор (у тому числі електронних, комп'ютерних) та іграшок не сприяють розвитку творчості, фантазії дитини, включенню до колективних взаємовідносин, а спрямовані на індивідуальність і споживацькі інтереси. Відзначається їх одноманітність, спрощеність сюжету [5, с.27].

Дослідження вчених (О.О. Смирнова, О.В. Гударева) дозволяють відзначити зниження кількості сучасних дітей, що мають бажання і здібності до ігрової діяльності. Їм важко будувати взаємовідносини в колективі, соціальну дійсність вони пізнають однобічно, орієнтуючись на зовнішні атрибути, матеріальний бік, а не зміст. Усе менше орієнтиром у сучасній грі дитини виступає дорослий, не знаходить відображення нормативна поведінка, загальнолюдські цінності та правила (В.С. Собкін). Підвищується роль раннього інтелектуального розвитку, і знижується значення

міжособистісного спілкування, морального становлення особистості, порушується передавання гри від покоління до покоління [28, с.150].

Вирішенню цієї ситуації сприятиме перебудова ігрового простору, в якому зростає дитина, зміна ставлення до нього дорослого. Так, причиною зниження інтересу дітей до гри виступає зниження уваги дорослого до неї, коли увага заміщується наданням великої кількості іграшок. Змінити ситуацію може орієнтація дорослого на сумісну партнерську гру, а не ознайомлення дитини з правилами, допомога в оволодінні новими більш складними способами гри, навчання дитини вмінню пояснювати свої дії і співвідносити їх з діями партнерів по грі (Н.О. Короткова, Н.Я. Михайленко). Означений підхід сприяє розвитку впевненості у своїх силах і бажанню діяти самостійно.

З метою формування базових якостей особистості дослідниками рекомендується використовувати в ігровій діяльності проблемні ситуації, що спонукають дитину звертатися до отриманого раніше досвіду і сприяють пошуку нового (Н.Р.Кирста, Н.В.Лисенко). Відзначається значення правильно підбраного ігрового матеріалу для розгортання самостійної гри дошкільника (Д.Б. Ельконін, Д.В. Менджерницька, О.П. Усова) [38, с.240].

Важливу роль у плані виховання базових якостей в дошкільників відіграє позиція вихователя у грі, прийоми його виховного впливу на розвиток гри. У дослідженнях словацьких авторів Я. Бердихової, О.Голециової, Л. Кліндової зазначається, що завдяки грі дитина розуміє завдання дотримуватися певних правил, прагне краще виконати взятую на себе роль, вчиться обирати серед багатьох способів. Роль вихователя у грі визначається як роль розумного керівника, що має надавати дітям можливість самостійно спробувати вирішити суперечну ситуацію, зрозуміти важливість узгодження своїх власних інтересів із колективними. Надання дитині свободи та самостійності у власних діях під час гри сприятиме розвитку цих якостей у поведінці дитини, під час свідомого виконання певної діяльності в майбутньому [13, с.70].

Подолання труднощів у досягненні мети, самостійний пошук вирішення завдання виступають важливим моментом у грі. У зв'язку із цим вихователь повинен постійно пам'ятати про те, що включатись у гру і брати на себе ролі він може лише за необхідності, коли діти потребують цього. Наприклад, з метою активізації пасивних дітей, регулювання взаємовідносин і внесення коректив у гру для ускладнення її змісту [35, с.61].

Бажанню діяти самостійно сприятиме рівноправне, доброзичливе співробітництво з дітьми, підтримання спроб застосовувати набуті вміння та навички, відтворення отриманих знань, схвалення проявів їхньої активності, ініціативності. Тактовне втручання з боку дорослого в дитячу гру повинно мати на меті лише активізацію та розвиток гри. Для цього дорослому необхідно добре знати особливості кожного вихованця, їхні інтереси, більше спостерігати за іграми дітей, аналізуючи їх. Крім того, гра, вільна від обов'язків перед дорослим, виступає своєрідним проявом самостійності. Показником якості роботи в дошкільному закладі в цьому напрямку може виступати рівень розвитку творчої гри дітей.

Висновки з розділу 1

Отже, можна підсумувати, що базові якості старших дошкільників - це сукупність особистісних якостей (активність, самостійність, ініціативність, спостережливість, креативність, відповідальність, справедливість, чуйність, шанобливе ставлення до людей різного віку) дитини, що закладаються в дошкільному дитинстві і забезпечують прояв її активності в природному та соціальному оточенні.

І саме гра є універсальним способом виховання і навчання маленької дитини. Якщо ви хочете розвинути необхідні здібності малюка, навчити його думати, розуміти мовлення дорослих, уявляти, діяти із предметами, — грайте з ним якомога частіше. Ігри дають малюкам радість, інтерес, упевненість у собі та своїх можливостях. Але гратися необхідно вчити, бо гра не виникає сама по собі.

У процесі сюжетно-рольових ігор завдяки спілкуванню з дітьми при створенні ситуацій, у дітей формується уявлення про чесне та справедливе ставлення один до одного. Гра дозволяє створити ситуації, коли формуються колективні вміння та навички, формується потреба допомагати одне одному, діяти в загальних інтересах. Систематичні пропозиції дитині таких доручень у грі, які можуть принести користь іншим дітям, підвищує відповідальність дитини, створює дружню атмосферу в групі, передумови до подолання негативних рис поведінки.

Завдяки сюжетно-рольовій грі формуються позитивні взаємини між дітьми, морально-етичних якостей старших дошкільників. Завдяки спільній грі розвивається організованість та відповідальність кожної дитини, а тому необхідно правильно обирати місце для гри, зробити необхідні атрибути, розподіляти ролі. Відтак діти з молодшого віку починають розуміти та засвоювати деякі правила. У старшій групі під час ґрунтовної роботи навички стають більш стійкіші. Також старші дошкільники вже можуть контролювати власні дії, підвищувати вимоги до себе. Під час сюжетних ігор у дітей формуються та розвиваються вольові якості - наполегливість, відповідальність, організованість у подоланні проблем. У сюжетно-рольових іграх можливе зближення великих груп дітей, що створює умови для розвитку колективних взаємин.

Якщо діти раніше осмислили конкретні вчинки, то вони мають узагальнені та різноманітні уявлення. Також дітей слід долучати до самостійного аналізу стосунків з однолітками, різних ситуацій, які виникають в житті самих дітей. Формування правильних взаємин включає розвиток організаторських умінь дітей, ініціативи, елементарного вміння керувати і підкорятися.

Підсумовуючи вищезазначене, можна констатувати, що ігрова діяльність на прикладі сюжетно-рольових ігор має великий потенціал для виховання базових якостей особистості у дітей дошкільного віку. Саме вони сприяють розвитку таких її компонентів, як: активному пізнанню довколишнього середовища і себе в ньому, усвідомленню свого "Я" і своїх можливостей; прагненню застосовувати набуті знання в різних ігрових ситуаціях, уміти орієнтуватись у нових умовах; цілеспрямованості, наполегливості та рішучості в грі, долаючи різні перешкоди; самостійності у здійсненні логічних операцій, прогностичності та творчості; умінню критично оцінювати отриманий результат, прагнути до його вдосконалення, умінню приймати власні рішення; розумінню відповідальності за власні дії перед колективом, умінню діяти згідно встановлених правил і

підпорядковувати себе їм за власною ініціативою, а не під керівництвом дорослого.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ СЮЖЕТНО-РОЛЬОВИХ ІГОР НА ВИХОВАННЯ БАЗОВИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Проблема виховання базових якостей особистості старшого дошкільного віку

З метою вивчення проблеми виховання базових якостей особистості старшого дошкільного віку у період з 13.09.2021 – 24.10.2021р. було організоване її практичне дослідження на базі ЗДО №6 Криворізької міської ради, у якому взяли участь 24 дитини старшого дошкільного віку. Дослідження проводилося у три етапи:

- констатувальний;
- формувальний;
- контрольний.

Констатувальний етап передбачав вивчення стану розвитку базових якостей особистості на прикладі таких якостей, як відповідальність та самостійність, оскільки сформованість саме цих якостей відіграє важливу роль у майбутньому шкільному житті та освітній діяльності відповідно до вимог НУШ.

Вибір технології дослідження з розвитку самостійності та відповідальності, впровадження її в роботу з дітьми старшого дошкільного віку здійснювався нами з опорою на вимоги Державного стандарту дошкільної освіти в Україні (БКДО).

У БКДО самостійність та відповідальність визначені серед дев'ятох базових якостей особистості, які мають бути сформовані у дитини для досягнення нею дошкільної зрілості.

Для кожної розроблена своя методика, технологія і послідовність дій, дотримання яких має забезпечити сформованість відповідної якості. Але для досягнення позитивного результату необхідно формувати та виховувати ці

якості у дітей щодня, в єдності та взаємозв'язку з іншими, у різних видах діяльності та формах взаємодії дітей з навколишнім світом.

Тому, на основі характеристики двох базових якостей дитини старшого дошкільного віку – відповідальність та самостійність (за Г.Беленькою) ми здійснили вибір діагностичного матеріалу для вивчення сформованості самостійності та відповідальності, визначили єдиний алгоритм і педагогічні умови виховання самостійності та відповідальності у дітей старшого дошкільного віку засобом сюжетно-рольових ігор.

Самостійність – узагальнена якість особистості, що проявляється в ініціативності, критичності, адекватній самооцінці та відповідальності за наслідки своєї діяльності й поведінку. Це здатність ставити мету і досягати її, розв'язувати проблеми власними силами, здатність і прагнення виходити за межі власних можливостей, ставити перед собою нові завдання і знаходити способи їх розв'язання. Дві головні складові самостійності – свобода вибору і здатність за неї відповідати (Г.Беленька).

Робота із вичення проблеми самостійності дітей старшого дошкільного віку здійснювалася за наступними визначеними нами педагогічними умовами:

- системна робота, спрямована на спостереження за максимальним використанням всіх можливостей розвитку дитини;
- чітке окреслення меж свободи і відповідальності дітей;
- створення ситуацій і залучення до них дітей, розв'язання яких вимагає інтелектуального, емоційного та вольового напруження дітей.

Зусилля, як і результати діяльності дітей ми позитивно оцінювали, з огляду на те, що оцінка і ставлення дорослого в старшому дошкільному віці є стимулами розвитку і виховання всіх базових якостей особистості.

З метою дослідження стану розвитку почуття відповідальності та самостійності у дітей старшого дошкільного віку було організоване

експериментальне дослідження, у якому взяли участь 24 дитини старшої групи групи: 12 дітей – контрольна група, 12 – експериментальна.

Діти обох груп взяли участь у спостереженні, яке передбачало у собі проведення спостереження за 4 сферами життя дошкільника:

- знання дитиною норм і правил поведінки в колективі;
- вміння з культури діяльності (ігрової, трудової, навчальної, спілкування);
- елементарні навички із самообслуговування та інших доступних видів праці,
- почуття поваги до старших, звичка до дисциплінованості.

В результаті проведення констатувального етапу експерименту ми виділили III рівні сформованості відповідальності у дітей старшого дошкільного віку, що відповідають таким якісним характеристикам:

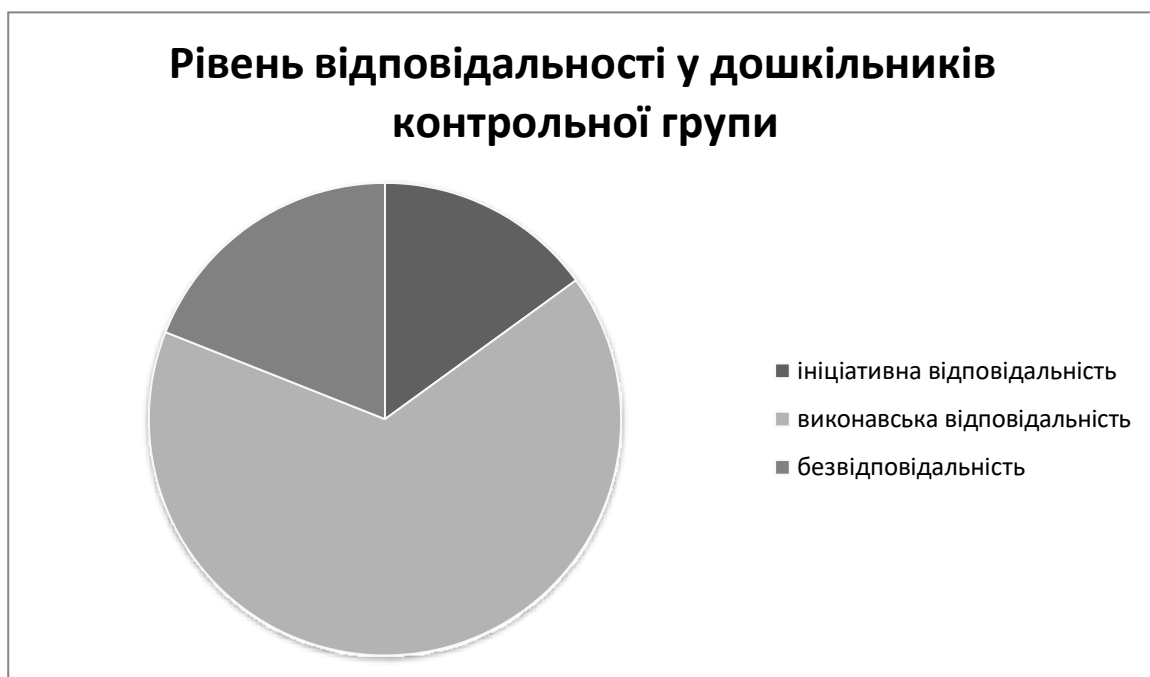
I рівень - ініціативна відповідальність: поведінка дитини характеризується тим, що вона не тільки розуміє необхідність відповідального виконання доручення, справи, а й відчуває задоволення від цього. Проявляє ініціативу, пропонує шляхи вирішення завдань, наполеглива, досягає успішного результату. У спілкуванні орієнтується на інших, вміє відчути необхідність допомоги, проявляє співчуття, турботу, творчо підходить до справ, знає моральні норми і керується ними у практичній діяльності.

II рівень - виконавська відповідальність: дитина характеризується наполегливістю, старанністю, добросовісністю, орієнтується на моральні норми і дотримується їх. Діє за вказівкою дорослого, не проявляє власної відповідальної ініціативи.

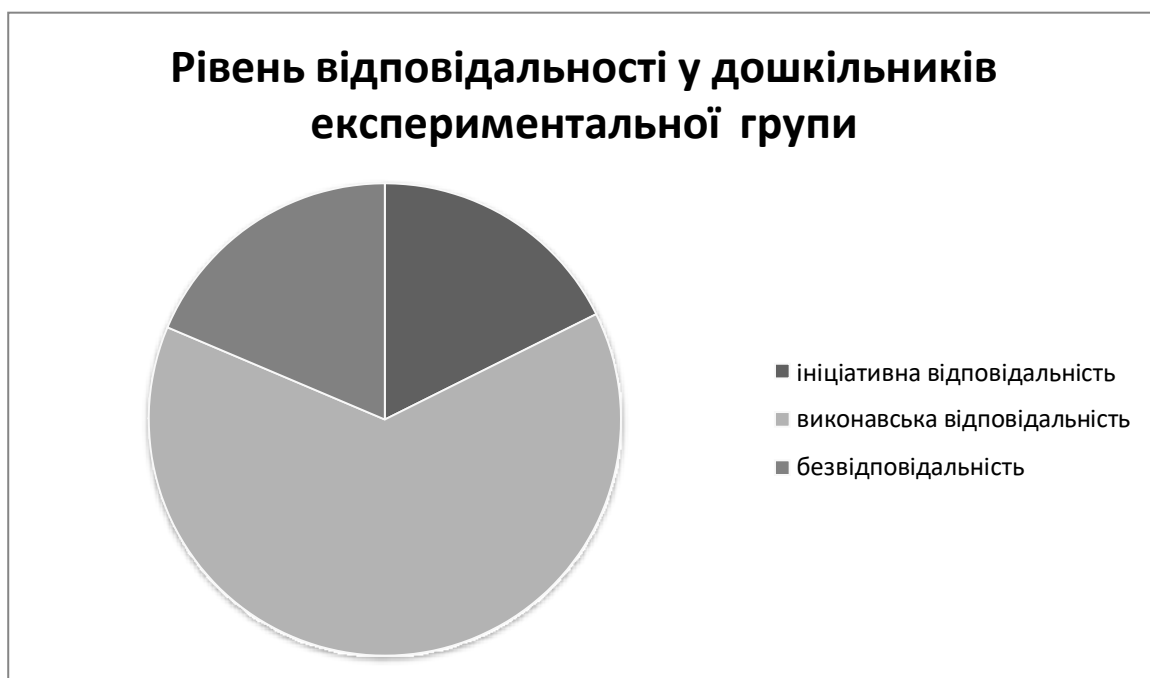
III рівень - безвідповідальність: дитина прагне при першій нагоді уникнути необхідної поведінки, залишає доручену справу. Власні інтереси ставить вище інтересів інших. Моральні норми не є для дитини цінністю.

Результати спостережень за дітьми контрольної групи представлено у діаграмі 1, а експериментальної у діаграмі 2.

Діаграма 1

Діаграма 2

Як бачимо з результатів, представлених на діаграмах 1-2, то діти двох груп мають в більшості виконавську відповідальність, а рівень ініціативної відповідальності та безвідповідальності мають приблизно по 14%.

Формувальний етап педагогічного експерименту передбачав створення та апробацію систему роботи з розвитку базових якостей особистості шляхом використання сюжетно-рольових ігор через створення оптимальної експериментальної програми педагогічної роботи з розвитку почуття самостійності та відповідальності у дітей старшого дошкільного віку.

Виходячи з цього нами була розроблена експериментальна програма педагогічної роботи, яка включала:

- створення у дітей емоційної готовності до виконання моральних норм;
- ознайомлення дітей з правилами, що конкретизують моральну норму відповідальності і демонструють конкретні способи дій у відповідності з нею;
- організацію ігрової діяльності дітей відповідно до педагогічних умов виховання базових якостей особистості старшого дошкільника з використанням ряду педагогічних ситуацій, запропонованих через апробацію збірки «Картотека сюжетно-рольових ігор для дітей старшого дошкільного віку» (Додаток Б).

Програма педагогічної роботи з розвитку почуття відповідальності та самостійності у експериментальній групі дітей старшого дошкільного віку також включала в себе:

- бесіди на тему відповідальності «Догляд за домашніми улюбленцями», «Догляд за кімнатними рослинами»;
- ігровий прийом «Світлофор відповідальності», всі вчинки що стосувалися прояву відповідальності оцінювалися кольорами: червоний – негативно, зелений – позитивно. Наприклад, ситуація: «Вихователь під час прогулянки попросила Івана зібрати іграшки, а він не послухався і не зібрав їх. Натомість іграшки зібрала Марійка». Відповідно вчинок Івана отримав червоний колір, Марійки – зелений;
- виконання спільних трудових завдань. Наприклад, прибирання іграшок перед заняттями;

- виконання індивідуальних обов'язків. Наприклад, обов'язки чергового у групі;
- проведення серії сюжетно-рольових ігор, запропонованих у збірці «Картотека сюжетно-рольових ігор для дітей старшого дошкільного віку» (Додаток Б);

Під час сюжетних ігор у дітей формуються та розвиваються вольові якості - наполегливість, відповідальність, організованість у подоланні проблем. У сюжетно-рольових іграх можливе зближення великих груп дітей, що створює умови для розвитку колективних взаємин [45, с.164].

Якщо діти раніше осмислили конкретні вчинки, то вони мають узагальнені та різноманітні уявлення. Також дітей слід долучати до самостійного аналізу стосунків з однолітками, різних ситуацій, які виникають в житті самих дітей [14,с.3].

Завдяки спілкуванню з дітьми при створенні ситуацій, у дітей формується уявлення про чесне та справедливе ставлення один до одного. Гра дозволяє створити ситуації, коли формуються колективні вміння та навички, формується потреба допомагати одне одному, діяти в загальних інтересах. Систематичне пропозицію дитині таких доручень у грі, які можуть принести користь іншим дітям, підвищує відповідальність дитини, створює дружню атмосферу в групі, передумови до подолання негативних рис поведінки [44, с.173].

Формування правильних взаємин включає розвиток організаторських умінь дітей, ініціативи, елементарного вміння керувати і підкорятися.

Враховуючи всі раніше зазначені в нашому дослідженні особливості сюжетно-рольових ігор, що використовуються в процесі формування базових якостей особистості дитини старшого дошкільного віку, а також специфіку психофізіологічного розвитку дітей цього віку, нами спочатку було проведене заняття «Лікарня» (Додаток А). Запропонована нами сюжетно-рольова гра для формування базових якостей старших дошкільників вирішує наступні завдання:

- розвиває у дітей вміння та бажання гратися спільно;
- виховує дружелюбність, вміння домовлятися, розподіляти між собою ролі;
- формує уміння разом будувати сюжет, розуміти партнера по грі, узгоджувати свої дії з іншими;
- допомагає у об'єднанні кількох сюжетів в одну розгорнуту гру;
- поглиблює знання дітей про працю лікаря, медичної сестри, працівника аптеки;
- формує почуття відповідальності за стан пацієнтів;
- виховує доброту, чуйність, культуру спілкування.

В процесі сюжетно-рольової гри нами було зафіксоване жваве зацікавлення та підвищення інтересу до професії лікаря з боку дітей. Вони з задоволенням і захватом колективно зводили споруди, необхідні для гри, планувати майбутню роботу, спільно виконувати задумане. Змагалися хто краще та швидше зробить свою роботу, фантазували на теми ліків від різних хвороб. Більшість дітей активно приймали участь у ігрових сюжетах, деякі – взагалі вперше наважувались самостійно виконувати певні дії, також доводили свою точку зору з приводу того, що повинен робити той чи інший лікар, які ліки потрібно виписувати спираючись на власний досвід.

Отриманий позитивний результат у кінці розвивального заняття на тему «Лікарня» стало поштовхом до створення авторської збірки «Картотека сюжетно-рольових ігор для дітей старшого дошкільного віку», яка вміщувала 10 дидактичних сюжетно-рольових ігор:

- «Салон краси»;
- «Будуємо дім»;
- «Сім'я»;
- «Поліклініка»;
- «Ательє мод»;
- «Дитячий садок»;
- «Магазин - Супермаркет»;

- «Зоопарк»;
- «Пошта»;
- «Кафе Еклер».

Перед організацією кожного заняття з дітьми проводилася бесіда, спрямовану на виявлення соціальної значущості даного виду діяльності. (Наприклад: «Коли територія дитячого садка буде прибрана, тоді всім буде приємно приходити сюди. Так ви зможете подарувати людям хороший настрій. А коли людині радісно, тоді від неї втікають всі проблеми, погані думки і навіть хвороби» і т. п.).

Дітям постійно нагадували, що потрібно допомагати іншому, коли у нього щось не виходить, або ти закінчив роботу швидше. На нашу думку, така організація роботи сприяла виникненню у дітей стану неспокою, тривоги за результат спільної діяльності і за свій особистий вклад в нього. Крім того, актуалізація знань дітей та їх співвіднесення з емоційним переживанням впливали на виникнення у дітей звички орієнтуватись на моральну норму відповідальності. Слід відзначити, що такий підхід мав дієвий вплив на дітей, що виявлялось у їх організованості, терплячості, самостійності та відповідальності.

Сюжети ігор, запропонованих у збірці є зрозумілими для дітей, адже вони разом з батьками неодноразово були у супермаркеті, салоні краси, у кафе, у зоопарку. Діти ознайомилися також із професіями, обов'язками, які виконують будівельники, лікарі, продавці, листоноші та ін.

Проведене дослідження підтвердило те, що базові якості особистості дітей дошкільного віку можуть бути представлені у вигляді моральної норми, яка, конкретизуючись у певних правилах, знайомить дитину із способами організації діяльності, результати якої викликають емоційне піднесення.

Психологічною основою виховання базових якостей у дітей старшого дошкільного віку є готовність до відповідного стилю поведінки, яка формується в результаті емоційного насичення інформації щодо змісту

моральних норм, тому в організації виховного процесу важливо передбачити співставлення позитивних норм і дій, що їм суперечать.

Контрольний етап педагогічного експерименту. Після проведення формувального експерименту було проведено повторне виявлення рівнів самостійності та відповідальності дітей старшого дошкільного віку. Також здійснений порівняльний аналіз самостійності дітей експериментальної і контрольної груп. Отримані дані контрольного етапу експерименту подано в таблиці 1. та таблиці 2.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз рівнів самостійності дітей старшого дошкільного віку за результатами констатувального та контрольного етапу експерименту (у %)

Рівні	Високий		Середній		Низький	
	конст. експеримент	контр. експеримент	конст. експеримент	контр. експеримент	конст. експеримент	контр. експеримент
Експериментальна група	16,6,0%	25,0%	41,8,0%	58,0%	41,6,0%	17,0%

Таблиця 2

Порівняльний аналіз рівнів самостійності дітей старшого дошкільного віку за результатами контрольного етапу експерименту (у %)

Рівні	Високий		Середній		Низький	
	конст. експеримент	контр. експеримент	конст. експеримент	контр. експеримент	конст. експеримент	контр. експеримент
Контрольна група	33,0%	33,0%	58,3%	58,3%	8,7 0%	8,7 %

Як видно з таблиці 1, та таблиці 2. отримано так дані:

На контрольному експерименті встановлені такі дані:

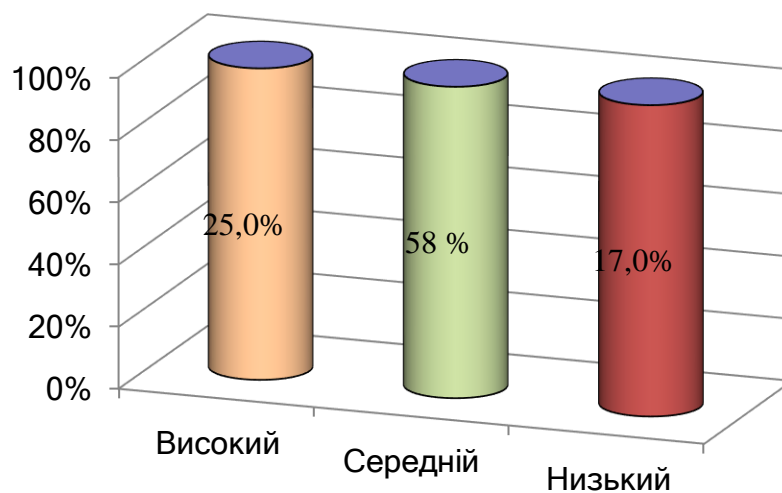
- в експериментальній групі відбулися позитивні зміни в рівнях самостійності дітей, а саме: високого рівня досягли 25% (3 дітей), середнього рівня – 58% (7 дітей), низького рівня залишилося 17% (2 дитини).

- в контрольній групі: високого рівня залишилася та ж кількість дітей, що й на початку експерименту – 33% (4 дитини), середнього рівня – 58,3% (7 дітей), низького рівня – 8,7% (1 дитина).

Рівні самостійності у дітей старшого дошкільного віку в експериментальній та контрольній групах на контрольному етапі експеримента представлені в діаграмі 3 та діаграмі 4.

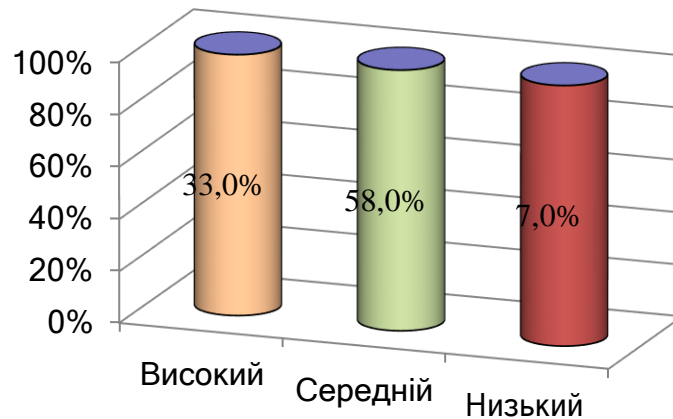
Діаграма 3

Рівні самостійності у дітей середнього дошкільного віку в експериментальній групі на контрольному етапі експеримента

Діаграма 4

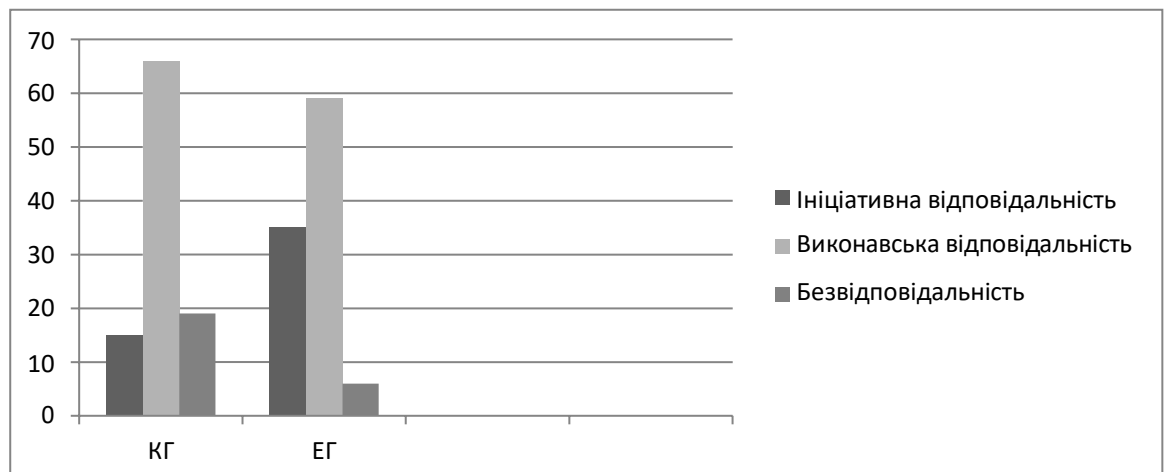
Рівні самостійності у дітей середнього дошкільного віку в контрольній групі на контрольному етапі експеримента

Контрольний етап також передбачав перевірку ефективності запропонованої системи роботи щодо формування базової якості, на прикладі відповідальності. З дітьми обох груп було проведене повторне дослідження. Результати якого представлені у діаграмі 3.

Діаграма 5

Динаміка сформованості рівня почуття відповідальності у контрольній та експериментальній групах після проведення експерименту

Як бачимо, після проведеної роботи у експериментальній групі старших дошкільників змінився рівень відповідальності: ініціативна відповідальність – 35%, виконавська відповідальність – 59%, проте ще залишилися діти безвідповідальні – 8%. Отже, можна зробити висновок, що запропонована експериментальна програма педагогічної роботи з розвитку почуття відповідальності у дітей старшого дошкільного віку підтвердила свою ефективність та гіпотези дослідження, яка ґрунтувалася на припущенні, що базові якості особистості старших дошкільників будуть розвиватися ефективніше, якщо в педагогічному процесі систематично і цілеспрямовано застосовувати сюжетно-рольові ігри на тематику, яка є виключно актуальною та зрозумілою для дітей.

2.2. Методичні рекомендації для вихователів ЗДО щодо виховання базових якостей особистості у дітей старшого дошкільного віку засобом сюжетно-рольових ігор

Аналіз отриманих даних доводить результативність роботи з впровадження розвитку базових якостей особистості старшого дошкільника засобом сюжетно-рольових ігор.

Сюжетно-рольова гра – провідна діяльність дошкільників, яка задовольняє вікові потреби дітей та допомагає оволодіти знаннями і вміннями. У грі починається моральний та розумовий розвиток дитини, а головне – становлення особистості.

Відомі два джерела, які живлять дитячі задуми, спонукають реалізувати їх у грі.

Перше – явища і події навколишньої дійсності, які випадково спостерігають діти і які викликають у них інтерес.

Друге – продумана, послідовна організація дорослими доступних, цікавих вражень, що можуть збагачувати зміст гри [47, с.220].

Комплексний метод керівництва ігровою діяльністю передбачає два основних етапи:

- виникнення гри на основі вражень дітей у процесі ознайомлення із суспільними явищами, поглиблення і розвиток її за допомогою іграшок та заміників.

- активізація педагогічно доцільного змісту ігор – знань, моральних уявлень, творчості, самостійності – за допомогою рольового спілкування вихователя з дітьми, введення правил колективної гри.

Для забезпечення правильної організації та проведення сюжетно-рольової гри, необхідні:

- чіткість та послідовність планування навчально-виховної роботи з керівництва творчими іграми;
- зв'язок між навчанням на заняттях, творчими іграми та працею, спрямованими на задоволення потреби гри;
- складання перспективного планування підготовки сюжетно-рольових ігор на рік;
- конкретизація ігрової ситуації, безпосередньо вихователем у період гри, спираючись на знання та вікові особливості дітей, конкретну ситуацію, досвід, такт, педагогічну майстерність.

Методичні рекомендації до проведення сюжетно-рольових ігор

1. Вимоги до гри:

- кожна дитина повинна вміти виконувати будь-яку роль тієї чи іншої гри (мінатися ролями); вживати ввічливі слова – необхідна умова культури спілкування;
- включати в сюжетно-рольові ігри лічбу та вимір, переходячи від конкретних форм до більш абстрактних;
- ігровий матеріал має бути привабливий і розміщений у доступних для дітей місцях.

2. Керівництво вихователя грою:

- знати психологічні та вікові особливості дітей дошкільного віку, індивідуальні – кожної дитини;

- завойовувати довіру у вихованців, розуміти ігрові задуми дітей, їх переживання, вміти встановлювати з ними дружні контакти;
- вміти пробудити у дитини інтерес, цікавість до гри, бажання гратися в колективі однолітків;
- добре знати структуру рольової гри, її чотири компоненти (розподіл ролей, ігрові дії ролей, ігрове застосування предметів та їх умовну заміну іншими предметами, стосунки між гравцями);
- проводити роботу з дітьми по ознайомленню з навколишнім життям, працею дорослих у різних сферах, щоб діти мали певні конкретні знання про навколишню дійсність, які б вони могли використати в грі;
- розвивати в процесі гри у дошкільників творчість, фантазію, уяву, використовуючи різноманітні прийоми: запитання, заохочення, репліку, вказівку, оцінку окремих персонажів, тощо;
- тримати в полі зору всіх учасників гри, а часом самому бути її учасником (з молодшими гратися разом, у старших дошкільників розвивати самостійність, цілеспрямованість, наполегливість);
- сприяти організації дитячого колективу у грі, вихованню дружніх почуттів, позитивних моральних якостей [48, с.55].

Методика виховання базових якостей особистості старшого дошкільника засобом сюжетно-рольової гри включає такі етапи:

- перший - формування емоційної готовності до праці, орієнтованої на моральну норму відповідальності, що проявляється у створенні образу-враження та переживання, в результаті емоційного насичення педагогом навчальної і побутової інформації.;
- другий етап - ознайомлення зі змістом норми відповідальності та конкретизація його у правилах;
- третій етап - формування у дітей власного досвіду відповідальності та його осмислення.

Вихователі і батьки нерідко вимагають від дитини ініціативності, самостійності, старанності і відповідальності, не проявляючи достатньої

турботи про формування цих якостей. Завдання педагога повинно полягати в тому, щоб протягом виховання у старшому дошкільному віці навчити її свідомо керувати своєю поведінкою і сформувати у неї необхідні для цієї якості особистості, у тому числі відповідальність. При цьому різні види і методи педагогічного впливу формують цілісну систему організації і розвитку відповідальності, у якій головне місце посідає вплив педагога-дошкільника.

Важливо давати дітям можливість демонструвати, що вони несуть відповідальність за свої дії, навчання, домашні обов'язки та стосунки. Відповідальний вчинок включає в себе довіру, вміння приймати рішення й відповідати за свою поведінку. Уроки відповідальності треба давати вже в ранньому віці та продовжувати їх протягом усього дитинства та юності. Наприклад, ефективний спосіб навчити дитину бути відповідальною – призначити їй певні домашні обов'язки. Ці завдання повинні стати для неї можливістю допомогти батькам, а не бути покаранням, також потрібно встановити правила й наслідки за їх порушення. Батькам треба постійно пропонувати своїм дітям можливість бути відповідальними й самим при цьому діяти відповідально [2, с.88].

Також дитину можна навчити таких необхідних навичок для ефективнішого формування та розвитку базових якостей особистості:

- **Наполегливість.** Діти повинні усвідомлювати важливість наполегливої роботи над завданнями й обов'язками. Дитині потрібно тренувати навички, необхідні для виконання конкретного завдання.

«Спробуй ще і ще раз» – ці слова повинні стати одним з девізів вашої родини.

- **Обов'язковість при виконанні завдань.** Діти повинні навчитись до кінця виконувати домашні завдання або домашні обов'язки. Допоможіть дитині зрозуміти, що процес так само важливий, як і кінцевий результат.

- **Прийняття рішень.** Наводьте альтернативні варіанти й допоможіть дітям розставляти пріоритети при прийнятті рішень. Починайте

вчити їх цього вже в молодшому віці, щоб, коли діти виростуть, вони могли визначати обґрунтованість своїх рішень і на собі відчувати переваги або наслідки свого вибору.

- **Мотивація.** Коли діти внутрішньо мотивовані, вони націлені на виконання завдань без необхідності в додаткових указівках і спонуканнях. Якщо дітей мотивувати тільки зовнішніми факторами, такими, як гроші чи винагорода, вони будуть поводитись відповідально тільки для того, щоб отримати це, і не зможуть поводитись відповідально, коли винагороди не буде. Прищеплюйте дітям важливе розуміння того, що бути відповідальним треба тому, що це обов'язок і привілей, а не тому, що за це можна отримати матеріальну винагороду [49, с.224].

- **Тайм-менеджмент (управління часом).** У дітей можуть виникати труднощі при плануванні часу на виконання домашніх справ і завдань. Батьки можуть навчити своїх дітей користуватися щоденником і скласти розклад. Перегляньте події дня, допоможіть дітям скласти план виконання завдань та оцініть, чи були їх обов'язки виконані своєчасно.

- **Спілкування.** Проводьте регулярні сімейні зібрання із приводу домашніх обов'язків. Нехай кожна дитина висловиться; усі повинні уважно слухати, коли кожний член сім'ї розповідає про свої завдання, успіхи та помилки. Нехай дитина розповідає про те, як вона зуміла продемонструвати відповідальність.

Рекомендації для батьків:

- **Будьте прикладом.** Коли діти бачать, що ви берете на себе відповідальність, піклуєтесь про інших, у всьому встигаєте вчасно, дотримуєтесь своїх обіцянок, не виправдовуєтесь і не звинувачуєте іншого у своїй помилках, вони дізнаються про переваги надійної людини. Діти більш схильні наслідувати відповідальність, коли вони бачать конкретні приклади, а не тоді, коли просто чують, як батьки кажуть їм бути відповідальними. Пам'ятайте, що ваш приклад буде мати довгострокові наслідки.

- **Розповідайте про відповідальні вчинки.** Щодня виділяйте час, щоби порозмовляти з дитиною про події дня, періодично обговорюйте відповідальну поведінку. Обговорюйте конкретний приклад людей, яких знають ваші діти, як вони діяли відповідально, і яких особистих і соціальних переваг вони домоглись такою своєю поведінкою.

- **Поясніть, яка поведінка є безвідповідальною.** Коли ви припускаєтесь помилки, визнайте її, і нехай ваша дитина знає, що ви теж повинні вчитись на помилках і будете прагнути бути більш відповідальними в майбутньому. Точно так само, коли ваша дитина припускається помилки, нехай вона візьме на себе відповідальність за неї. Укажіть приклад того, як люди поведуться безвідповідально, й обговоріть негативні наслідки, з якими вони зіштовхуються через свій негативний вибір. Такі бесіди вчать дітей того, що бути безвідповідальним погано. Коли діти бачать, як безвідповідальна поведінка впливає на їхнє життя й життя інших людей, вони починають розуміти, що всім буде краще, якщо кожний буде приймати мудрі рішення й поводитися сумлінно [30, с.53].

- **Використовуйте персонажів оповідань.** Використовуйте літературу, щоби передати важливі уроки відповідальної поведінки й інші риси характеру. Бібліотерапія дозволяє дітям висловлювати свої почуття із приводу дій або поведінки персонажа, дає їм можливість порівняти себе з ним, стати на його місце, знаходити вихід з різних ситуацій, в які він потрапляє, і розуміти, як досвід персонажа впливає на його власне життя. Коли дитина прочитає про персонажа, який поводить себе відповідально чи безвідповідально, спитайте, чи зрозуміла вона, чому персонаж поводить себе так, а не інакше [27, с.164].

Будьте позитивними, установлюйте з дітьми чіткий зворотний зв'язок про виконання домашніх обов'язків. Частіше заохочуйте дитину, коли вона демонструє самостійність, відповідальність, обговорюйте з нею негативні аспекти погано виконаних завдань, якщо вона підходить до них безвідповідально. Допоможіть дитині усвідомити важливість своїх обов'язків

і взяти їх під контроль. Говоріть про це з точки зору поведінки, а не самої людини. Скажіть: «Дмитрику, ти гарно помив машину». Не треба казати: «Ти молодець». Кажіть: «Поліно, ти не закінчила мити підлогу», а не «Ти така безвідповідальна». Поведінка може бути позитивною або негативною. Діти повинні знати, що батьки люблять їх у будь-якому випадку, навіть тоді, коли розчаровані їхніми діями [10, с.174].

Таким чином, необхідно зазначити, що регулярне використання системи спеціально підібраних сюжетно-рольових ігор спрямованих на формування базових якостей особистості значно розширює світогляд дошкільнят. Систематичне впровадження підібраних сюжетно-рольових ігор сприяє вихованню дружелюбності, вміння домовлятися, розподіляти між собою ролі, залучити дітей до реальних життєвих явищ та взаємин між людьми, завдяки таким іграм дитина вчиться дотримуватись правил та норм поведінки; під час сюжетно-рольових ігор дитина пізнає себе, свої можливості; сюжетно-рольові ігри формуються позитивні взаємини між дітьми, морально-етичних якостей старших дошкільників. Завдяки спільній грі розвивається організованість та відповідальність кожної дитини. Під час сюжетних ігор у дітей формуються та розвиваються базові якості особистості, такі як наполегливість, відповідальність, організованість у подоланні проблем.

Висновки з розділу 2

Отже, процесі виконання роботи було здійснено ґрунтовний аналіз проблеми виховання базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку через вивчення наукової психолого-педагогічної та методичної літератури, а також вивчення нормативних документів в галузі дошкільної освіти, аналізу Базового Компонента дошкільної освіти, чинних програм розвитку дошкільників: «Українське дошкілля», «Я у Світі». З огляду на зазначене вище, нами було організовано і проведено експериментальне дослідження базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку у період з 13.09.2021 – 24.10.2021р. на базі ЗДО №6 Криворізької міської ради, у якому взяли участь 24 дитини старшого дошкільного віку. Дослідження проводилося у три етапи, констатувальний; формувальний; контрольний. Вивчення стану розвитку базових якостей особистості на прикладі таких якостей, як відповідальність та самостійність, оскільки сформованість саме цих якостей відіграє важливу роль у майбутньому шкільному житті та освітній діяльності відповідно до вимог НУШ. Також у період експериментального дослідження була створена і апробована власна збірка «Картотека сюжетно-рольових ігор для дітей старшого дошкільного віку». Після проведеної роботи у експериментальній групі старших дошкільників змінився рівень самостійності та відповідальності: ініціативна відповідальність – 35%, виконавська відповідальність – 59%, проте ще залишилися діти безвідповідальні – 8%.

Отже, можна зробити висновок, що запропонована експериментальна програма педагогічної роботи з розвитку почуття відповідальності у дітей старшого дошкільного віку підтвердила свою ефективність та гіпотези дослідження, яка ґрунтувалася на припущенні, що базові якості особистості старших дошкільників будуть розвиватися ефективніше, якщо в педагогічному процесі систематично і цілеспрямовано застосовувати

сюжетно-рольові ігри на тематику, яка є виключно актуальною та зрозумілою для дітей.

Таким чином, необхідно зазначити, що регулярне використання системи спеціально підібраних сюжетно-рольових ігор спрямованих на формування базових якостей особистості значно розширює світогляд дошкільнят. Систематичне впровадження підібраних сюжетно-рольових ігор сприяє вихованню дружелюбності, вміння домовлятися, розподіляти між собою ролі, залучити дітей до реальних життєвих явищ та взаємин між людьми, завдяки таким іграм дитина вчиться дотримуватись правил та норм поведінки; під час сюжетно-рольових ігор дитина пізнає себе, свої можливості; сюжетно-рольові ігри формуються позитивні взаємини між дітьми, морально-етичних якостей старших дошкільників. Завдяки спільній грі розвивається організованість та відповідальність кожної дитини. Під час сюжетних ігор у дітей формуються та розвиваються базові якості особистості, такі як наполегливість, відповідальність, організованість у подоланні проблем.

ВИСНОВКИ

Отже, можна підсумувати, що базові якості старших дошкільників - це сукупність особистісних якостей (активність, самостійність, ініціативність, спостережливість, креативність, відповідальність, справедливість, чуйність, шанобливе ставлення до людей різного віку) дитини, що закладаються в дошкільному дитинстві і забезпечують прояв її активності в природному та соціальному оточенні.

І саме гра є універсальним способом виховання і навчання маленької дитини. Якщо ви хочете розвинути необхідні здібності малюка, навчити його думати, розуміти мовлення дорослих, уявляти, діяти із предметами, — грайте з ним якомога частіше. Ігри дають малюкам радість, інтерес, упевненість у собі та своїх можливостях. Але гратися необхідно вчити, бо гра не виникає сама по собі.

У процесі сюжетно-рольових ігор завдяки спілкуванню з дітьми при створенні ситуацій, у дітей формується уявлення про чесне та справедливе ставлення один до одного. Гра дозволяє створити ситуації, коли формуються колективні вміння та навички, формується потреба допомагати одне одному, діяти в загальних інтересах. Систематичні пропозиції дитині таких доручень у грі, які можуть принести користь іншим дітям, підвищує відповідальність дитини, створює дружню атмосферу в групі, передумови до подолання негативних рис поведінки.

Завдяки сюжетно-рольовій грі формуються позитивні взаємини між дітьми, морально-етичних якостей старших дошкільників. Завдяки спільній грі розвивається організованість та відповідальність кожної дитини, а тому необхідно правильно обирати місце для гри, зробити необхідні атрибути, розподіляти ролі. Відтак діти з молодшого віку починають розуміти та засвоювати деякі правила. У старшій групі під час ґрунтовної роботи навички стають більш стійкіші. Також старші дошкільники вже можуть контролювати власні дії, підвищувати вимоги до себе. Під час сюжетних ігор у дітей формуються та розвиваються вольові якості - наполегливість,

відповідальність, організованість у подоланні проблем. У сюжетно-рольових іграх можливе зближення великих груп дітей, що створює умови для розвитку колективних взаємин.

Якщо діти раніше осмислили конкретні вчинки, то вони мають узагальнені та різноманітні уявлення. Також дітей слід долучати до самостійного аналізу стосунків з однолітками, різних ситуацій, які виникають в житті самих дітей. Формування правильних взаємин включає розвиток організаторських умінь дітей, ініціативи, елементарного вміння керувати і підкорятися.

Підсумовуючи вищезазначене, можна констатувати, що ігрова діяльність на прикладі сюжетно-рольових ігор має великий потенціал для виховання базових якостей особистості у дітей дошкільного віку. Саме вони сприяють розвитку таких її компонентів, як: активному пізнанню довколишнього середовища і себе в ньому, усвідомленню свого "Я" і своїх можливостей; прагненню застосовувати набуті знання в різних ігрових ситуаціях, уміти орієнтуватись у нових умовах; цілеспрямованості, наполегливості та рішучості в грі, долаючи різні перешкоди; самостійності у здійсненні логічних операцій, прогностичності та творчості; умінню критично оцінювати отриманий результат, прагнути до його вдосконалення, умінню приймати власні рішення; розумінню відповідальності за власні дії перед колективом, умінню діяти згідно встановлених правил і підпорядковувати себе їм за власною ініціативою, а не під керівництвом дорослого.

Отже, процесі виконання роботи було здійснено ґрунтовний аналіз проблеми виховання базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку через вивчення наукової психолого-педагогічної та методичної літератури, а також вивчення нормативних документів в галузі дошкільної освіти, аналізу Базового Компонента дошкільної освіти, чинних програм розвитку дошкільників: «Українське дошкілля», «Я у Світі». З огляду на зазначене вище, нами було організовано і проведено

експериментальне дослідження базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку у період з 13.09.2021 – 24.10.2021р. на базі ЗДО №6 Криворізької міської ради, у якому взяли участь 24 дитини старшого дошкільного віку. Дослідження проводилося у три етапи, констатувальний; формувальний; контрольний. Вивчення стану розвитку базових якостей особистості на прикладі таких якостей, як відповідальність та самостійність, оскільки сформованість саме цих якостей відіграє важливу роль у майбутньому шкільному житті та освітній діяльності відповідно до вимог НУШ. Також у період експериментального дослідження була створена і апробована власна збірка «Картотека сюжетно-рольових ігор для дітей старшого дошкільного віку». Після проведеної роботи у експериментальній групі старших дошкільників змінився рівень самостійності та відповідальності: ініціативна відповідальність – 35%, виконавська відповідальність – 59%, проте ще залишилися діти безвідповідальні – 8%.

Отже, можна зробити висновок, що запропонована експериментальна програма педагогічної роботи з розвитку почуття відповідальності у дітей старшого дошкільного віку підтвердила свою ефективність та гіпотези дослідження, яка ґрунтувалася на припущенні, що базові якості особистості старших дошкільників будуть розвиватися ефективніше, якщо в педагогічному процесі систематично і цілеспрямовано застосовувати сюжетно-рольові ігри на тематику, яка є виключно актуальною та зрозумілою для дітей.

Таким чином, необхідно зазначити, що регулярне використання системи спеціально підібраних сюжетно-рольових ігор спрямованих на формування базових якостей особистості значно розширює світогляд дошкільнят. Систематичне впровадження підібраних сюжетно-рольових ігор сприяє вихованню дружелюбності, вміння домовлятися, розподіляти між собою ролі, залучити дітей до реальних життєвих явищ та взаємин між людьми, завдяки таким іграм дитина вчиться дотримуватись правил та норм поведінки; під час сюжетно-рольових ігор дитина пізнає себе, свої

можливості; сюжетно-рольові ігри формуються позитивні взаємини між дітьми, морально-етичних якостей старших дошкільників. Завдяки спільній грі розвивається організованість та відповідальність кожної дитини. Під час сюжетних ігор у дітей формуються та розвиваються базові якості особистості, такі як наполегливість, відповідальність, організованість у подоланні проблем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєнко Т. Ф. Мотивація соціальної поведінки та механізми її формування / Т. Ф. Алексєєнко // Соціальна педагогіка: теорія та практика: Методичний журнал. 2011. № 4. С. 4-10.
2. Базовий компонент дошкільної освіти. Вид-во МЦФЕР, 2012. 24с.
3. Балл Г. Феномен вибору в контексті соціальної поведінки / Г. Балл // Со-ціальна психологія.: Український науковий журнал. 2005. №1. С. 3-13.
4. Басюк Н. А. Формування почуття відповідальності у молодших школярів: дис. / Н. А. Басюк / Житомирський держ. ун-т ім. Івана Франка. Житомир, 2005. 294 с.
5. Беляєва О. Виховання дисциплінованості у дітей / Олена Беляєва // Психолог. 2011. № 40 (472). 27-29 с.
6. Біла І. Спостережливість – ключ до пізнання : [про розв. спостережливості у дітей дошкіль. віку]. Дошкільне виховання. 2008. № 4. С. 9–11.
7. Бех І. Д. Виховання особистості : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.] / І. Д. Бех К. : Либідь, 2008. 848с.
8. Вовчик-Блактитна О. О. Дитина у контексті сучасних соціокультурних тенденцій виховання / / Практична психологія та соціальна робота. № 9. 2008. С. 1–5.
9. Гавриш Н. Організувати, але не обмежувати. Управління розвитком дітей в освітньому середовищі дитсадка / Н. Гавриш, О. Ліннік // Дошкільне виховання. 2013. № 1. С. 8–13.
10. Гавриш Н. Сучасне заняття в дошкільному закладі : метод. посіб. для вихователів / Н. Гавриш, О. Ліннік, Н. Губанова ; за ред. Н. Гавриш. Луганськ : Альма-матер, 2007. 474с.
11. Гнатів І. В. Психологічні умови засвоєння моральних норм / І. В. Гнатів // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх

справ. Серія психологічна: збірник / Львівський держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2008. Вип. 1. С. 296-306.

12. Гріднєва О.М. Ігрові технології як засіб формування соціальної компетентності старших дошкільників [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://refs.in.ua/igrovi-tehnologiyi-yak-zasib-formuvannyasocialenoyi-kompetent.html>.

13. Гуманістичне виховання дітей дошкільного віку в контексті інноваційної педагогічної діяльності: [монографія] / За наук. ред. Т. І. Поніманської, І. М. Дичківської]. Рівне: Волинські обереги, 2012. 208 с.

14. Гурлева Т. Виховуємо відповідальність у дошкільників / Т. Гурлева // Вихователь-методист дошкільного закладу: спеціаліз. журн. 2012. № 5. С. 19-29.

15. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник / І. М. Дичківська. К. : Академвидав, 2004. 352 с.

16. Демидова Ю. Формуємо пізнавальну самостійність у дошкільників / Ю. Демидова // Дошкільне виховання. 2006. №10. С. 10-12.

17. Заброцький М. М. Основи вікової психології / М. М. Заброцький. Тернопіль: Богдан, 2002. 112 с.

18. Зайцева Л. Компетентність через діяльність. Самостійна діяльність. / Л. Зайцева // Дошкільне виховання. 2013. №1. С. 2-6.

19. Заячківська М. Діагностика вихованості культури поведінки дітей старшого дошкільного віку в різновікових групах / М. Заячківська // Вісник інституту розвитку дитини. Серія: Філософія. Педагогіка. Психологія: Збірник наукових праць / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. Вип. 10. С. 68-74.

20. Карасьова К. В. Самодіяльні ігри дитини / Катерина Володимирівна Карасьова, Тамара Олександрівна Піроженко. К. : Шк. світ, (Бібліотека «Шкільного світу»), 2011. 128 с

21. Карасьова К.В. Ігровий простір дитини: навчально-методичний посібник / К.В. Карасьова, Т.О. Піроженко. К.: Шк. світ, 2010. 128 с.

22. Кондратенко Р. В. Наступність у вихованні відповідальності в старших дошкільників і молодших школярів / Р. В. Кондратенко // Педагогіка вищ. та серед. шк.: зб. наук. пр. 2010. Вип. 28. С. 94-99.
23. Кондратенко Р. В. Різні підходи до визначення змісту та структури відповідальності / Р. В. Кондратенко // Педагогіка вищої та середньої школи: зб. наук. праць / гол. ред. В. К. Буряк. Кривий Ріг: КДПУ, 2005. Вип. 12. С. 190–198.
24. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід) / О. Л. Кононко. К. : Стилос, 2000. 336 с.
25. Концепція державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року // Дитячий садок: управління. 2010. № 3 (17). С. 6-7.
26. Кошелівська О.І. Особливості організації діяльності, стимулюючої моральний вибір в поведінці дошкільників / Кошелівська О.І. // Наукові записки: Зб. наук. пр. Вип. 41. К.: НПУ, 2001. С. 73-75.
27. Кошелівська О. І. До проблеми діагностики морального вибору дошкільників // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми вищої педагогічної освіти у світлі рішень II Всеукраїнського з'їзду працівників освіти». К.: НПУ, 2002. С. 174-176.
28. Крутій К. Освітній простір дошкільного навчального закладу: Монографія: У 2-х ч. Частина перша. Запоріжжя: ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2009. 320с.
29. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій): навч. посіб. К. : Центр навчальної літератури, 2005. 128 с.
30. Кушнерук Т. Виховуємо самостійну особистість / Т. Кушнерук // Вихователь-методист, 2014. №5. С. 53-59.
31. Ладивір С. О. Особистість дошкільника: надії та перспективи розвитку: науково-методичний посібник / С. О. Ладивір. Житомир: Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України, Житомирський обласний інститут післядипломної пед. освіти, 2013. 175 с.

32. Морально-етичні засади формування зростаючої особистості: монографія / Ред.: М.В. Левківський; Житомир. держ. ун-т ім. І.Франка. Житомир, 2008. 271 с.
33. Орбан-Лембрик Л. Соціальна поведінка як спосіб вияву активності особистості / Л. Орбан-Лембрик // Соціальна психологія.: Український науковий журнал. 2004. №5(7). С. 12-19.
34. Павелків Р.В., Цигипало О.П. Дитяча психологія. Навчальний посібник. Київ : «Академвидав», 2010. 432 с.
35. Пентій О. В. Формування у дітей дошкільного віку загальнолюдських моральних якостей / О. В. Пентій // Пед. вісн. 2010. № 3 (спец. вип.). С. 61.
36. Підготовка вихователів до розвитку особистості дитини в дошкільному віці: [монографія] / Г. В. Беленька, З. Н. Борисова, М. А. Машовець [та ін.]; ред. І. І. Загарницька ; М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. 310 с.
37. Піроженко Т. Особистість дошкільника: перспективи розвитку / Т. Піроженко. Тернопіль : Мандрівець, 2010. 136 с.
38. Проблема формування соціально відповідальної поведінки та її сутнісні характеристики / О.І. Шилова // Пробл. інж.-пед. освіти. 2008. № 21. С. 240-248.
39. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О.І.Білан, Л.М.Возна, О.Л.Максименко та ін.. Тернопіль.: Мандрівець, 2013. 264с.
40. Савчин М. В. Психологія відповідальної поведінки: монографія / М.В. Савчин. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. 280 с.
41. Семенкова О. Формування почуттів відповідальності у дітей старшого дошкільного віку в процесі господарсько-побутової праці / О. Семенкова // Вісник інституту розвитку дитини. Серія: Філософія. Педагогіка. Психологія: Збірник наукових праць / Нац. пед. ун-т ім. М. П.

Драгоманова. К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. Вип. 7: Матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції "Дитинство. Освіта. Соціум". 18 лютого 2010 року. С. 146-150.

42. Сероштан О. Усвідомлена свобода як чинник виховання самостійності / О.Сероштан // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2014. №9. С. 48-52.

43. Тезаурус методичного працівника / Демченко В. В. – М. Рівне; РОППО, 2012. 72 с.

44. Терещенко Н. Виховання почуття відповідальності дитини-дошкільника в процесі виконання трудових доручень / Н. Терещенко // Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість: Збірник матеріалів VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ, 12-13 травня 2005 р.: У 6 т. Київ: Вид-во Європейського ун-ту, 2005. Т. 4. С. 173-176.

45. Федорова М. А. Проблема формування моральної поведінки старших дошкільників у педагогічній науці: научное издание / М. А. Федорова // Наукові записки. Серія: педагогічні та історичні науки: збірник / М-во освіти і науки України, НПУ ім. М.П. Драгоманова. Київ: НПУ, 2007. Вип. 65. С. 164-169.

46. Тофтул М. Г. Сучасний словник з етики. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416с.

47. Формування базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ : монографія / Г. Беленька, С. Васильєва, Н. Гавриш, В. Маршицька, С. Нечай, О. Остряньська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр ; за заг. ред. О. Рейпольської. – Харків. : «Друкарня Мадрид», 2015. – 330 с.

48. Формуємо у дошкільників цілісне світобачення: навчально-методичний посібник / Авт. кол-в: Кононко О. Л., Луценко В. О., Нечай С. П., Плохій З. П., Сидельникова О. Д., Старченко В. А., Терещенко О. П., Шелестова Л. В., Якименко Л. Ю. К.: «Імекс-ЛТД», 2013. 260 с.

49. Шилова О.І. Проблема формування соціально відповідальної поведінки та її сутнісні характеристики / О.І. Шилова // Пробл. інж.-пед. освіти. 2008. № 21. С. 240-248.

50. Яворська А. А. Соціальні навички та їх формування у дитячому садку / Яворська А.А.– Тернопіль: Богдан, 2006. – 134 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

План-коспект заняття з розвитку базових якостей особистості

Тема: Сюжетно-рольова гра «Лікарня»

Мета: розширювати у дітей уявлення про працю працівників лікарні; формування вміння застосовувати в грі отримані раніше знання про навколишнє життя.

Завдання:

1. Розвивати у дітей уміння самостійно розвивати сюжет гри «Лікарня»; сприяти самостійному створенню і реалізації ігрових задумів;
2. Вчити виконувати ігрові дії відповідно з загальним ігровим задумом; розвивати вміння брати на себе роль.
3. Закріплювати вміння самостійно підбирати і правильно користуватися атрибутами гри, використовувати предмети - заступники;
4. Формувати правильні взаємини дітей у колективі, готовність прийти на допомогу.
5. Виховувати почуття відповідальності, дружелюбності, повага до професії лікаря.

Попередня робота:

екскурсія в медичний кабінет дитячого садка; розповіді та бесіди про професії медичних працівників; розглядання ілюстрацій з теми «Лікарня»; читання художньої літератури: «Айболить», «Телефон» К.Чуковського, «Захворів півень ангіною» А.Крилов, «Мій ведмедик» З.Александрова; знайомство з медичними інструментами.

Матеріал: білий халат і шапочка для лікаря; пов'язка на руку для медсестри; талончики до лікаря; рецепти на ліки; «медичні картки» пацієнтів; олівці; набір медичних інструментів: градусник (паличка від морозива з намальованими поділками фломастерами або вирізаний з картону), іграшковий шприц без голки, фонендоскоп, шпателя для перевірки горла

(паличка від морозива); бинти, вата, марлеві серветки, ватні палички, пластир (діти дуже люблять його наклеювати), порожні баночки з під ліків, мірна ложечка, порожні упаковки з-під таблеток (всередину можна покласти пластилін), порожні коробочки з-під ліків; також можна додатково використовувати: таблицю для перевірки зору, рентгенівські знімки; ляльки, іграшки-тваринки; халат для санітарки; інвентар для прибирання кабінету: віник, совок, відро, швабра, ганчірка.

Хід гри

- Вихователь: Діти, послухайте загадку:

Хто в дні хвороб

Всіх корисніше

І лікує нас від усіх

Хвороб? (лікар)

Відповіді дітей.

Вихователь: так, це правильно, лікар або лікар. А ось ще одна загадка:

У цьому будиночку лікарі .

Чекають людей, щоб їх лікувати.

Всім вони готові допомогти –

Відпускають лише здорових. (лікарня)

- Вихователь: про який будиночок загадка?

Відповіді дітей.

Вихователь: Правильно, лікарня. А ви хочете пограти в лікарню?

Давайте з вами згадаємо, хто працює в лікарні?

Відповіді дітей.

- Вихователь: для початку треба розподілити ролі, хто ким буде працювати в лікарні:

- реєстратор - записує хворих на прийом, видає талон на прийом та медичну картку;

- лікар приймає пацієнта, вислуховує, оглядає, призначає лікування;

- медична сестра виконує призначення лікаря, робить уколи, обробляє рани, миє інструменти;
 - санітарка - прибирає медичний кабінет (миє підлогу, протирає пил);
 - інші діти - пацієнти.
 - Вихователь: Ви можете взяти собі «дітей» (ляльки, іграшки-тваринки), а можете самі бути пацієнтами.
 - Вихователь: я візьму на себе роль головного лікаря і буду вам допомагати.
 - Ось ми з вами розподілили ролі, тепер вибирайте потрібні вам атрибути і почнемо гру.
 - Для початку треба звернутися в реєстратуру і взяти картку.
 - Входячи в кабінет не забувайте привітатися і пояснити, що болить у вашої донечки чи синочка.
 - Коли закінчився прийом санітарка прибирає кабінет і протирає пил.
- В кінці гри проводимо аналіз.
- У що ми з вами грали?
 - Хто працює в лікарні?
 - Як хлопці впоралися зі своїми ролями?
 - Вам сподобалася ця гра?

*«Картоотека
сюжетно-рольових ігор»
(для старшого дошкільного
віку)*

АНОТАЦІЯ

Картотека сюжетно-рольових ігор містить різноманітні сюжетно-рольові ігри, які сприятимуть формуванню базових якостей особистості старших дошкільників. Саме сюжетно-рольова гра здатна залучити дітей до реальних життєвих явищ, завдяки таким іграм дитина вчиться дотримуватись правил та норм поведінки. Базові якості особистості виникають і розвиваються не в розмовах із дорослим і не на заняттях із фахівцями, а в сюжетно-рольовій грі, у якій діти беруть на себе ролі дорослих, і в спеціально створюваних ними ігрових, уявних умовах відтворюють (або моделюють) діяльність дорослих та взаємини між ними.

ЗМІСТ

«Салон краси».....	67	Ошибка! Закладка не определена.
«Будуємо дім»	68.	
«Сім'я»	69	Ошибка! Закладка не определена.
«Поліклініка».....	70.	
«Ательє мод»	71.	
«Дитячий садок».....	74	Ошибка! Закладка не определена.
«Магазин - Супермаркет»	75	Ошибка! Закладка не определена.
«Зоопарк».....	76	Ошибка! Закладка не определена.
«Пошта»	78	Ошибка! Закладка не определена.
«Кафе Еклер».....	80	Ошибка! Закладка не определена.

«Салон краси»

Мета: розширити і закріпити знання дітей про роботу в «Салоні краси», викликати бажання виглядати красиво, виховувати культуру поведінки в громадських місцях, повагу, ввічливе ставлення до старших і один до одного.

Ролі: перукар, майстер манікюру, майстер косметичного кабінету, касир, прибиральниця, клієнти.

Ігровий матеріал: дзеркало, набір гребінців, бритва, ножиці, машинка для стрижки волосся, фен для сушіння, лак для волосся, одеколон, лак для нігтів, дитяча косметика, альбом зі зразками зачісок, фарба для волосся, халати, пелеринки, рушники, каса, чеки, гроші, швабра, відро.

Хід гри

- Перукар миє волосся, зачісує, робить стрижки, фарбує волосся, голить, освіжає одеколоном.
- Майстер манікюру робить манікюр, покриває нігті лаком, дає рекомендації по догляду за руками.
- Майстер косметичного кабінету робить масаж обличчя, протирає лосьйоном, змащує кремом, фарбує очі, губи і ін.
- Касир вибиває чеки.
- Прибиральниця підмітає, змінює використані рушники, серветки.
- Відвідувачі чемно вітаються з працівниками салону, просять надати послугу, радяться з майстрами, платять в касу, дякують за послуги.

«Будуємо дім»

Мета: познайомити дітей з будівельними професіями, звернути увагу на роль техніки, що полегшує працю будівельників, навчити дітей споруджувати будівлю нескладної конструкції, виховати дружні взаємини в колективі, розширити знання дітей про особливості праці будівельників, розширити словниковий запас дітей: ввести поняття «споруда», «муляр», «підйомний кран», «будівельник», «кранівник», «тесляр», «сварщик», «будівельний матеріал».

Ролі: Будівельники, водії, керівник.

Ігровий матеріал: великий будівельний матеріал, машини, підйомний кран, іграшки для обігравання споруди, картинки із зображенням людей будівельної професії: муляра, тесляра, кранівника, шофера і т. д..

Хід гри:

Вихователь пропонує дітям відгадати загадку: «Що за башточка варто, а у віконці світло горить? У цій башті ми живемо, і вона зветься? (будинок) ».

Вихователь пропонує дітям побудувати великий, просторий будинок, де б могли поселитися іграшки.

Діти згадують, які бувають будівельні професії, чим зайняті люди на будівництві.

Потім діти домовляються про будівництво будинку. Розподіляються ролі між дітьми.

«Сім'я»

Мета: Закріплювати уявлення дітей про сім'ю, про обов'язки членів сім'ї. Розвивати інтерес до гри. Вчити дітей розподіляти ролі й діяти відповідно до прийнятої на себе ролі, розвивати сюжет. Спонукаати дітей до творчого відтворення в грі побуту родини. Вчити діяти в уявних ситуаціях, використовувати різні предмети - заступники. Виховувати любов і повагу до членів родини та їх праці.

Ролі: мама, тато, бабуся, дідусь, старша донька, діти-дошкільнята, лялька - немовля.

Ігровий матеріал: Меблі, посуд, атрибути для обладнання будиночка, «дитячого саду», великий конструктор, іграшкова машина, лялька - немовля, іграшкова коляска, сумки, різні предмети - заступники.

Хід гри:

Мама-домогосподарка збирає і проводить доньку в дитячий садок, чоловіка на роботу; доглядає за молодшою дитиною (лялька), гуляє з ним, прибирає в будинку, готує їжу; зустрічає дитину з дитячого саду, чоловіка з роботи; годує їх, спілкується, укладає дітей спати.

Тато-будівельник збирається на роботу, відводить дитину в дитячий сад, йде на роботу; будує будинки, мости; повертається з роботи, забирає дитину з дитячого саду, повертаються додому; допомагає дружині по будинку, грає з дітьми, спілкується.

Дідусь допомагає бабусі, татові, читає газети, журнали; грає з онуками, спілкується з сусідами.

Старша донька допомагає бабусі готувати їжу, мити посуд, прибирати в будинку, гладити білизну; грає і гуляє з молодшою сестрою, спілкується. Діти-дошкільнята встають, збираються і йдуть в дитячий сад; в дитячому саду займаються: грають, малюють, гуляють; повертаються з дитячого саду, грають, допомагають батькам, укладаються спати.

«Поліклініка»

Мета: Викликати у дітей інтерес до професії лікаря. Формувати вміння творчо розвивати сюжет гри. Закріпити назви медичних інструментів: фонендоскоп, шприц, шпатель. Виховувати чуйне, уважне ставлення до хворого, доброту, чуйність, культуру спілкування..

Ролі: Лікар, медсестра, хворий..

Ігровий матеріал: халат і шапочка лікаря, халати і шапочки для медсестер, медичні інструменти (градусник, шприц, шпатель) бинт, зеленка, вата, гірчичники, картки пацієнтів, вітаміни..

Хід гри:

Лікар приймає хворих, уважно вислуховує їхні скарги, задає питання, слухає, дивиться горло, робить призначення.

Медсестра робить уколи, дає ліки, вітаміни, ставити гірчичники, змащує ранки, забинтовують.

Хворий приходить на прийом до лікаря, розповідає, що його турбує, виконує рекомендації лікаря.

«Ательє мод»

Мета: формувати уявлення про працю дорослих в ательє, їхній колективний характер, взаємодію модельєра, приймальника, замовника, закрійника, швачок, прасувальниці, механіка, відношення дорослих до своєї справи. Вчити поважати працю дорослих, бажання наслідувати їх, охайно носити одяг, виховувати навички культури спілкування, активізували словник.

Ролі: замовники, приймальниця, швачка, модельєр, стиліст, манекенниці, фотограф.

Ігровий матеріал: Фартух з нарукавниками, манекен для ляльок, дзеркало, фартух з косинкою, дитяча швейна машина промислового виробництва, валізка стиліста, телефон, метр і лінійка кравця.

Хід гри:

У місті проходить показ мод.

У ньому беруть участь знамениті модельєри міста. Модельєр підготував всі варіанти одягу.

Приходять манекенниці, які фарбують стилісти, їм роблять зачіску.

Потім проходить показ мод, моделі один за одним демонструють одяг на подіумі.

Фотографи фотографують весь показ. В кінці показу запрошують модельєра на подіум.

«Дитячий садок»

Мета: Розширити уявлення дітей про зміст трудових дій співробітників дитячого саду. Викликати у дітей бажання наслідувати дії дорослих. Виховувати дружні взаємини у грі між дітьми.

Ігровий матеріал: Ляльки з набором одягу, меблі, посуд, дрібні іграшки, швабри, відра, ганчірки, фартухи, халати, пральна машина, тазик, підставка для сушіння білизни, прасувальна дошка, праски, плита, набір посуду для кухаря, продукти, пылосос, музичні інструменти.

Попередня робота: Спостереження за роботою вихователя, помічника вихователя. Бесіда з дітьми про роботу вихователя, помічника вихователя, кухаря, медсестри та ін працівників д/саду. Екскурсія-огляд музичного (фізкультурного) залу з наступною бесідою про роботу муз. керівника (фіз. рук.). Екскурсія-огляд мед. кабінету, спостереження за роботою лікаря, бесіди з особистого досвіду дітей. Огляд кухні, бесіда про технічному обладнанні, об'легчаючем працю працівників кухні. Гра-драматизація з вірша Н.Забіли «Ясочкин садок» з використанням іграшок. Екскурсія в пральню. Організація праці дітей - прання лялькової білизни, хусточок.

Ігрові ролі: Лікар, медична сестра, вихователь, музичний працівник, фізкультурний керівник, няня, кухар, праля.

Розігруються сюжети:

«Ранковий прийом»

«Наші заняття»

«Зарядка в дитячому садку»

«Робота няні - сніданок»

«Робота няні - прибирання групи»

«На прогулянці»

«На музичному занятті»

«На фізкультурному занятті»

«Огляд лікаря»

«Обід в д/садку»

«Робота кухаря в дитячому садку»

«Робота в пральні дитячого садка»

Ігрові дії:

Вихователь приймає дітей, розмовляє з батьками, грає з дітьми, проводить заняття.

Фіз.рук проводить ранкову зарядку, фізкультуру.

Молодший вихователь стежить за порядком у групі, надає допомогу вихователю в підготовці до занять, отримує їжу...

Муз. керівник проводить муз. заняття.

Лікар оглядає дітей, слухає, робить призначення.

Медсестра вимірює температуру, зростання, зважує, робить щеплення, перевіряє чистоту груп, кухні.

Кухар готує їжу, видає її помічникам вихователя.

Праля пере білизну, сушить, гладить, акуратно складає, видає чисту няні.

«Магазин - Супермаркет»

Мета: Формувати уявлення дітей про працю людей в магазині, різноманітності магазинів і їх призначення. Вчити виконувати різні ролі відповідно з сюжетом гри. Розвивати наочно-дієве мислення, комунікативні навички. Виховувати доброзичливість, вміння рахуватися з інтересами і думками партнерів по грі.

Словникові слова: вітрина, касир, кондитерська.

Ігровий матеріал: вітрина, ваги, каса, сумочки і кошики для покупців, форма продавця, гроші, гаманці, товари по відділам, машина для перевезення товарів, устаткування для прибирання.

«Продуктовий магазин»: муляжі овочів та фруктів, різні випічки з солоного тіста, муляжі шоколадок, цукерок, печиво, торти, тістечка, коробки з-під чаю, соку, напоїв, ковбаси, риби, упаковки з-під молока, стакани для сметани, баночки від йогуртів і т. п.

Попередня робота:

Бесіди з дітьми «Які магазини бувають і що в них можна купити?» «Хто працює в магазині?», «Правила роботи з касою». Д/і «Магазин», «Овочі», «Кому що?». Читання вірша О. Ємельянової «Магазин іграшок». Б. Воронько «Казка про незвичайних покупках» Виготовлення з солоного тіста бубликів, булочок, печива, приготувати цукерки.

Ігрові ролі: Продавець, покупець, касир, директор магазину, шофер.

Розігруються сюжети:

«Булочна-кондитерська (хлібний відділ, магазин)»

«Овочевий магазин (відділ)»

«М'ясний, ковбасний магазин (відділ)»

«Рибний магазин (відділ)»

«Молочний магазин (відділ)»

«Продуктовий магазин»

«Магазин музичних інструментів»

«Книжковий магазин»

Ігрові дії:

Продавець одягає форму, пропонує товар, зважує, упаковує, розкладають товар на полицях (оформляє вітрину).

Директор магазину організовує роботу співробітників магазину, робить заявки на отримання товарів, звертає увагу на правильність роботи продавця і касира, стежить за порядком в магазині.

Покупці приходять за покупками, вибирають товар, узнає ціну, радяться з продавцями, дотримуються правил поведінки в громадському місці, встановлюють чергу в касі, оплачують покупку в касі, отримують чек.

Касир отримує гроші, пробиває чек, видає чек, здає покупцеві здачу.

Шофер приносить певну кількість різноманітних товарів, отримують заявки на отримання товарів від директора магазину, вивантажує привезений товар.

«Зоопарк»

Мета: Збагатити знання дітей про диких тварин, про їх зовнішній вигляд, звички, харчування. Розширити уявлення дітей про обов'язки співробітників зоопарку. Формувати у дітей уміння творчо розвивати сюжет гри використовуючи будівельний підлоговий матеріал, різноманітно діяти з ним. Розвивати мовлення, збагачувати словниковий запас. Виховувати добре, дбайливе ставлення до тварин.

Словникові слова: ветеринар, екскурсовод, вольєр (клітка).

Ігровий матеріал: Табличка «Зоопарк», будівельний матеріал (великий, дрібний), вантажна машина з кліткою, іграшки тварин, тарілочка для продуктів харчування, муляжі продуктів харчування, кісточка, совочки, відра, ганчірки, фартух з наруківниками для робітників, квитки, гроші, каса, білий халат для ветеринара, градусник, фонендоскоп, аптечка.

Попередня робота: Розповідь про відвідування зоопарку. Бесіди про тварин з використанням ілюстрацій про зоопарку. Бесіда «Правила поведінки в зоопарку». Відгадування загадок про тварин, Читання віршів С. Я. Маршака «Дітки в клітці, «Де обідав горобець?», В. Маяковського «Що не сторінка, то слон, то левиця». Виготовлення альбому «Зоопарк». Малювання та ліплення тварин. Дидактичні ігри: «Тварини та їх дитинчата», «Загадки про тварин», «Хто де живе? », «Тварини жарких країн», «Тварини Півночі».

Ігрові ролі: Директор зоопарку, екскурсовод, робітники зоопарку (служителі), лікар (ветеринар), касир, будівельник, відвідувачі.

Розігруються сюжети:

«Будуємо клітки для звірів»

«До нас їде зоопарк»

«Екскурсія по зоопарку»

«Ми їдемо в зоопарк»

«Покупка продуктів для тварин»

«Годівля тварин»

«Прибирання вольєрів (клітин)»

«Лікування тварин»

Хід гри:

Директор зоопарку керує роботою зоопарку.

Екскурсовод проводить екскурсії, розповідає про тварин, чим харчуються, де вони живуть, їх зовнішньому вигляді, як треба поводитися з тваринами, говорить про заходи безпеки як доглядати за ними.

Робітники зоопарку (служителі) отримують продукти харчування для тварин, готують спеціальні корми для тварин, годують їх, прибирають клітки і вольєри, миють своїх вихованців, піклуються про них.

Лікар (ветеринар) проводить огляд тварини, вимірює температуру, робить щеплення, лікує мешканців зоопарку, ставить уколи, дає вітаміни.

Касир продає квитки на відвідування зоопарку та на екскурсії.

Будівельник будує вольєри для тварини.

Відвідувачі купують квитки в касі і йдуть в зоопарк, розглядають тварин.

«Пошта»

Мета: Формувати у дітей уявлення про працю працівників пошти. Розширити уявлення дітей про способи відправлення та одержання кореспонденції. Розвивати уяву, мислення, мова. Виховувати самостійність, відповідальність, бажання приносити користь оточуючим.

Словникова робота: друк, посылка, листоноша, сортувальник, приймальник.

Ігровий матеріал: столик для відправки і отримання посилок, поштова скринька, сумка листоноші, конверти з папером, марки, листівки, коробки для посилок, дитячі журнали та газети, атрибути до персонажа «голуб», гроші, гаманці, друк, машина.

Попередня робота: Екскурсія на пошту, спостереження за прийомом кореспонденції, відправленням пошти. Бесіди про різних видах зв'язку: пошта, телеграф, телефон, інтернет, радіо. Перегляд м/ф «Канікули в Простоквашино», «Зима в Простоквашино», «Сніговик-поштовик». Читання С. Я. Маршак «Пошта», Ю. Кушан «Поштова історія». Виготовлення печатки штампа, конвертів, листівок, марок, поштової скриньки для листів, сумки, грошей, гаманців та ін. Колекціонування листівок, журналів, календариків. Дидактичні ігри «Відправ листа», «Подорож листи», «Що потрібно для роботи листоноші», «Як відправити посылку». Слухання «Пісеньки листоноші» Б. Савельєв.

Ігрові ролі: Листоноша, сортувальник, приймальник, шофер, відвідувачі.

Розігруються сюжети:

«Прийшов лист, листівка»

«Поштовий голуб приніс листа»

«Відправити вітальну листівку»

«Купівля журналу на пошті»

«Відправити посылку своєї бабусі»

«Посылка від казкового героя»

«Шофер везе пошту»

Хід гри:

Листоноша бере на пошті листи, газети, журнали, листівки; розносить їх по адресах; відпускає кореспонденцію в поштову скриньку.

Відвідувач відправляє листи, листівки, посилки, упаковує їх; купує конверти, газети, журнали, листівки; дотримується правил поведінки в громадському місці; займає чергу; отримує листи, газети, журнали, листівки, посилки.

Приймальник обслуговує відвідувачів; приймає посилки; продає газети, журнали.

Сортувальник сортує листи, газети, журнали, посилки, ставить на них печатку; пояснює шоферові куди їхати (на залізницю, в аеропорт...).

Шофер виймає з поштової скриньки листи і листівки; підвозить на пошту нові газети, журнали, листівки, листи; привозить посилки; доставляє листи і посилки на поштових машинах до поїздів, літаків, і теплоходів.

«Кафе Еклер»

Мета:Формувати вміння організовувати сюжетно - рольову гру, комбінувати різні ігрові сюжети, в єдиний ігровий сюжет.Вчити ускладнювати гру шляхом розширення складу ролей, прогнозування рольових дії, поведінки відповідно з сюжетом гри.Сприяти збагаченню гри новими рішеннями (участь дорослого в грі, зміна ходу гри).Створити умови для творчого самовираження. Виховувати дружні взаємини з дітьми, розвивати вміння рахуватися з інтересами товаришів.

Словникова робота: кондитер, кондитерські вироби, адміністратор, асортимент, ароматизовані, професіонали, бармен.

Попередня робота:

Дидактичні ігри:«Супермаркет», «Ким бути?», «Вгадай професію», «Хто що робить»;

Розглядання альбомів, ілюстрацій по даній темі;

Бесіда «День народження в кафе «Морозиво», «Моє улюблене кондитерський виріб», «Знайомство з професією кондитер»;

Розповіді дітей з особистого досвіду.

Обладнання:

Оформлення приміщень кафе, кухні, набір для виготовлення кондитерських виробів, сік в стаканчиках, печиво, блокноти, свічки, музичне оформлення.

Хід гри

-Я сьогодні переглядала новини Києва в інтернеті і знайшла там цікаве оголошення, послухайте: Недалеко від супермаркету «АТБ» відкрилося кафе «Еклер». Терміново потрібен шеф - кухар і кондитери.

- Що за професія кондитери?

- Чим ці люди займаються?

- Що значить шеф - кухар?

(Шеф-кухар дає вказівки, стежить за виконанням роботи, розподіляє обов'язки)

- Я давно мріяла стати шеф - кухарем, а ви хочете стати кондитерами?

Давайте пройдемо в кафе «Еклер».

1. Це зал для прийому відвідувачів.

2. Це барна стійка. На ній великий асортимент коктейлів.

(Апельсиновий, вишневий, молочний, банановий, гранатовий)

3. Це ароматизовані свічки.

(Коли в кафе приходять відвідувачі, для них запалюють ці свічки і зал наповнюється приємним ароматом)

4. Це приміщення кухні. Тут працюють кухарі - кондитери.

5. Це духову шафу для випічки, це плита.

6. Це стіл для приготування різних страв і кондитерських виробів.

В. Я сьогодні шеф - кухар, ви кондитери. Давайте переодягнемся в спеціальний одяг і приступимо до роботи.

Зараз я дам вказівку, що ми будемо робити.

(Сьогодні ми будемо готувати печиво та смачненькі еклери. Прикрашати будемо вишеньками і кольоровими горішками. Щоб прикраси добре трималися, що необхідно зробити? Треба змастити сиропчиком. Хто пам'ятає, як приготувати сиропчик?)

- Приступимо до роботи.

(Після закінчення роботи всі вироби розмістити в духовій шафі)

- Шановні кондитери, ви чудово попрацювали, як справжні професіонали – Що означає слово «професіонал»? (Людина, яка чітко, швидко і дуже добре виконує свою роботу).

(Діти приводять робоче місце в порядок, переодягаються і сідають на стільчики)

- Мені повідомили, що в наше кафе скоро прийдуть перші відвідувачі. А окрім шеф - кухарів і кондитерів в нашому кафе нікого немає.

- Хто ще має працювати в кафе?

(Офіціанти, бармен, адміністратор)

- Чим займається адміністратор?

(Стежить за порядком, зустрічає гостей)

- Чим займаються офіціанти?

(Знайомлять відвідувачів з меню, приймають замовлення і виконують їх)

- Чим займається бармен?

(Готує різні коктейлі, напої)

- Діти, найголовніше це те, що всі співробітники кафе повинні бути привітні і ввічливі з відвідувачами. Оскільки тут, крім нас нікого немає, а відвідувачі зараз прийдуть, пропоную вам взяти на себе роль офіціантів і бармена, а я буду адміністратором.

(Вихователь роз приділяє ролі).

- Давайте обговоримо ваші дії.

Поки відвідувачі не підійшли, приготуємо зал до прийому.

(Діти вмикають приємну музику, вихователь запалює ароматизовані свічки)

Прийом гостей.

- Ви всі, чудово впоралися, гарно виконували ролі кондитера, офіціанта, бармена. Тепер можемо відпочити.

